

GHARAMA TUNAYOLIPA

KULENGWA NA SERIKALI YA TANZANIA KWA SABABU YA MAWAZO KINZANI

Amnesty International ni shirika la kimataifa la watu zaidi ya milioni 7 ambao wanafanya kampeni kwa ajili ya dunia ambamo haki za binadamu zinafurahiwa na watu wote.

Maono yetu ni kuona kila mtu anafurahia haki zote zilizomo kwenye Azimio la Kimataifa la Haki za Binadamu na kanuni nyingine za kimataifa za haki za binadamu.

Hatufungamani na serikali yoyote ile, itikadi ya kisiasa, maslahi ya kiuchumi au dini na tunafadhiliwa zaidi na wanachama wetu na wafadhili wa umma.

© Amnesty International 2019

Isipokuwa ikidokezwa vinginevyo, maudhui yaliyopo kwenye taarifa hii yamesajiliwa chini ya leseni ya Creative Commons (uthibitisho, si ya kibiashara, hairusiwi kunakili, kimataifa 4.0).

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Kwa maelezo zaidi tafadhali tembelea ukurasa wa idhini kwenye tovuti yetu: www.amnesty.org

Pale ambapo taarifa inahusishwa na mmiliki mwingine wa hakimiliki mbali na Amnesty

International taarifa hii haitakuwa chini ya leseni ya Creative Commons.

Ilichapishwa mara ya kwanza mwaka 2019

na Amnesty International Ltd

Peter Benenson House, 1 Easton Street

London WC1X 0DW, UK

Faharasa: AFR 56/0301/2019

Lugha Asili: Kiingereza

amnesty.org

Picha la jalada: © Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

YALIYOMO

MUHTASARI	6
MBINU ZA UTAFITI	8
1. USULI	9
2. UKANDAMIZAJI WA UHURU WA KUJIELEZA NA KUPATA TAARIFA	11
2.1 SHERIA KANDAMIZI YA HABARI	11
2.2 KUSHINDWA KUTEKELEZA MAAMUZI YA MAHAKAMA YA HAKI YA AFRIKA MASHARIKI	17
2.3 KUZUIA KUJIELEZA MTANDAONI, UHALIFU NA KANUNI ZA KIHOLELA	19
2.3.1 UTEKELEZAJI WA SHERIA YA MAKOSA YA MTANDAO	20
2.3.2 KUDHIBITI SUALA LA KUBLOGU	22
2.3.3 UCHUNGUZI WA MIGAHAWA YA INTANETI	22
3. UINGILIAJI ULIOKITHIRI KWA KUTHIBITISHA UKWELI KATIKA TAKWIMU RASMI	25
4. KUMINYA UHURU WA UPINZANI WA KISIASA	28
4.1 SHERIA ZINAZOZUIA UHURU WA KUJUMUIKA	28
4.2 MASHTAKA YA UONGO DHIDI YA WANASIASA WA UPINZANI	29
5. HITIMISHO NA MAPENDEKEZO	34
5.1 MAPENDEKEZO KWA SERIKALI YA TANZANIA	35
5.2 MAPENDEKEZO KWA WABIA WA KIKANDA NA KIMATAIFA NA VYOMBO VYA HAKI ZA BINADAMU	36

FAHARASA

NENO	MAELEZO
ACT	Chama cha ACT Wazalendo
AG	Mwanasheria Mkuu wa Serikali
ACHPR	Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu (ACHPR)
AU	Umoja wa Afrika
CCM	Chama Cha Mapinduzi (CCM)
CHADEMA	Chama cha Demokrasia na Maendeleo
CHRAGG	Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora (THBUB)
CID	Idara ya Upelelezi wa Makosa ya Jinai (CID)
COSTECH	Tume ya Taifa ya Sayansi na Teknolojia
CUF	Chama cha Wananchi (CUF)
DPP	Mkurugenzi wa Mashtaka ya Umma
EAC	Jumuiya ya Afrika Mashariki
EACJ	Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki
EU	Umoja wa Ulaya
HIV/AIDS	Ukosefu wa Kinga mwilini (UKIMWI)
HRW	Shirika la Kutetea Haki za Binadamu la Human Rights Watch
HRC	Baraza la Haki za Binadamu
HRD	Mtetezi wa Haki za Binadamu
ICCPR	Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa
IGP	Mkuu wa Jeshi la Polisi (IGP)
LHRC	Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (LHRC)

NENO	MAELEZO
MCT	Baraza la Habari Tanzania (MCT)
MP	Mbunge (MB)
NBS	Ofisi ya Taifa ya Takwimu (NBS)
NGO	Shirika Lisilo la Kiserikali
SADC	Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika
TAMWA	Chama cha Wanahabari Wanawake Tanzania (TAMWA)
TCRA	Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA)
TEF	Jukwaa la Wahariri Tanzania
THRDC	Muungano wa Watetezi wa Haki za Binadamu Tanzania
TLS	Chama cha Wanasheria cha Tanganyika
UN	Umoja wa Mataifa
UNGA	Mkutano Mkuu wa Umoja wa Mataifa (UNGA)

MUHTASARI

“Serikali inataka kudhibiti kila mtu na kila kitu kutokana na mambo mengi. Serikali inataka kudhibiti taasisi za serikali na za binafsi. Inataka kudhibiti uchumi, kilimo, biashara, vyombo vya habari, vyama vya siasa, vyuo vikuu, makanisa na kila mtu.”

Harold Sungusia, Mwanasheria na Mkurugenzi Mkazi, Sung Consultants

Mnamo mwezi Novemba 2019, Rais John Magufuli atatimiza miaka minne akiwa madarakani. Kwa mujibu wa Katiba ya Tanzania, Rais anaweza kugombea awamu nyingine ya miaka mitano ijayo katika uchaguzi mkuu wa mwaka 2020.

Uchaguzi ujao wa serikali za mitaa utakaofanyika mwezi Novemba 2019 na uchaguzi mkuu mwezi Oktoba 2020 utafanyika katika hali ya hofu inayoongezeka pamoja na uminyaji unaoongezeka juu ya haki za uhuru wa kujieleza, kujumuika na kukusanyika kwa amani. Tangu Rais John Pombe Magufuli alipoingia madarakani mwezi Novemba 2015, serikali imetumia sheria nyingi kandamizi zinazominyaka haki za wanasiasa wa upinzani, watetezi wa haki za binadamu, wanaharakati, watafiti, waandishi wa habari, wanaoblogu na watumiaji wengine wa mtandao. Kwa pamoja, matumizi ya sheria hizi yanaleta hofu kwa haki za uhuru wa kujieleza, kujumuika na kukusanyika kwa amani, huku vitendo vya watu vya kukagua vikionekana kama kukosoa serikali kutokana na woga wa kushtakiwa na kulipiziwa visasi.

Mwezi Julai 2016, uhuru wa kiraia nchini ulipotea ghafla baada ya Rais John Magufuli kutangaza katazo la jumla kwa shughuli za kisiasa mpaka mwaka 2020, huku wanasheria wengi wakisema kuwa katazo hilo halina msingi katika sheria ya Tanzania. Katazo hili pia limekuwa likitumiwa kiubaguzi dhidi ya vyama vya upinzani. Tangu lilipoanzishwa, baadhi ya wanasiasa wa upinzani wamekuwa wakikamatwa na kushtakiwa kwa mashtaka ya uongo katika kesi za kisiasa. Mnamo Januari 2019, Bunge la Tanzania liliifanyia marekebisho Sheria ya Vyama vya Siasa ikiwa na uminyaji mkubwa wa haki za uhuru wa kujumuika na kukusanyika kwa amani.

Uminyaji wa uhuru wa vyombo vya habari umeongezeka pia chini ya Sheria ya Huduma za Habari ya mwaka 2016 ambayo inaboresha mfumo wa ukaguzi, inaenda kinyume na haki ya kupata taarifa na inazuia uchunguzi wa makini wa sera na mipango ya serikali. Kati ya mwaka 2016 na wakati wa kuandika ripoti hii, serikali ya Tanzania imetumia kanuni ya Huduma za Vyombo vya Habari kufunga, kulipisha faini na kusimamisha vyombo vya habari visivyopungua sita kutoa ripoti juu ya mashtaka ya rushwa na ukiukwaji wa haki za binadamu na hali ya uchumi ya Tanzania.

Tangu mwaka 2018, serikali ya Tanzania imeleta pia madaraka ya kuchunguza intaneti. Kanuni za Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Maudhui ya Kimtandao) zilizoanzishwa mwezi Machi 2018 zinazuia kwa mapana maudhui ya mtandao, inawataka watu wanaoblogu kujisajili na kuruhusu uchunguzi wa migahawa ya intaneti bila uangalizi wa kimahakama. Pamoja na Sheria ya Makosa ya Mtandao ya mwaka 2015, inayoharamisha uchapishaji wa taarifa za “uongo”, sheria hizi zinanyima faragha ya watumiaji wa intaneti na kuzuia uhuru wa kujieleza. Wakati ni mapema sana kujua jinsi gani sheria hizi mpya na kandamizi zitakavyotumika na kutekelezwa, watu wanazidi kuogopa kujieleza wenyewe kwa uhuru mtandaoni.

Serikali ya Tanzania imelenga pia kudhibiti utafiti binafsi na ufikiaji wa umma wa taarifa binafsi za kitakwimu kupitia Sheria ya Takwimu ya mwaka 2015, inayopelekea hali ya hatari ya kuwanyima wananchi si kitu kingine bali “ukweli unaoidhinishwa na serikali” huku marekebisho yaliyofanywa kwenye sheria hii iliyoanzishwa mwaka 2019 yakiondoa kuhusika katika kosa kwa kuchapisha takwimu zisizo rasmi. Serikali ya Tanzania bado inadhibiti nani anaweza kukusanya na kutoa taarifa za kitakwimu na kutambua zipi ni za kweli na zipi ni za uongo.

Faini kubwa za mahakama, masharti ya dhamana na kujidhamini kwa watu waliokamatwa chini ya idadi kubwa ya sheria hizi zinaathiri watu maskini na watu waliotengwa. Sheria ya Huduma za Habari, kwa mfano, inaharamisha “habari za uongo” na “umbea” chini ya kipengele cha 50 na 54 kwa kutengeneza kosa la “uchapishaji unaopelekea kusababisha uoga na wasiwasi” ambalo linatolewa adhabu ya faini ya shilingi za kitanzania milioni 10 hadi milioni 20 (Kati ya Dola za Marekani 4,350 hadi 8,700). Kiwango cha chini cha faini ni zaidi ya mara nne ya pato la wastani la kila Mtanzania la mwaka 2018.

Serikali ya Tanzania pia imekataa mara kwa mara kuendana na maamuzi ya mahakama ya kitaifa na ya kikanda, zikiwemo hukumu tatu za Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki (EACJ) juu ya ukiukwaji wa haki za uhuru wa kujieleza na habari. Kushindwa kwa serikali kuheshimu na kutii hukumu kama hizo kunawafanya watu wasiwe na kimbilio kutokana na vitendo kandamizi vya serikali.

Ripoti hii inatokana na mahojiano 68 yaliyofanyika nchini Tanzania mwezi Februari na mwezi Machi 2019 na kwa mbali na viongozi wa serikali, viongozi wasio wa serikali, wanasheria, wanataaluma, viongozi wa dini na wanadiplomasia, pamoja na mapitio ya ushahidi wa nyaraka.

Mnamo tarehe 3 Oktoba 2013, Shirika la Amnesty International lilituma barua kwa Mkuu wa Jeshi la Polisi (IGP); Mwanasheria Mkuu wa Serikali; Mkurugenzi wa Mashtaka ya Umma (DPP); Mkurugenzi Mtendaji wa Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania; Waziri wa Katiba na Sheria na Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ikitoa muhtasari wa matokeo ya ripoti na kuomba kujibiwa kwa orodha ndefu ya maswali. Wakati wa kuandika ripoti hii, Amnesty International ilikuwa haijapokea jibu lolote la barua hizo au jibu kwa maombi yake mengine ya kutaka taarifa.

Shirika la Kimataifa la Amnesty linaitaka serikali ya Tanzania kusitisha kutumia sheria kandamizi kukiuka haki za watu za uhuru, uhuru wa kujieleza na kupata taarifa, kukusanyika kwa amani na kujumuika. Shirika la Amnesty linaitaka serikali kuheshimu, kulinda, kuendeleza na kutimiza vilivyo na kwa ufanisi haki za binadamu ikiwa ni pamoja na kwa kuwaachia kwa haraka na bila masharti watu waliokamatwa au wenye mashtaka yaliyojikita tu kwenye mashtaka ya uongo na yanayohusu siasa, wakiwemo waandishi wa habari Erick Kabendera, Maxence Melo, Micke William na wanasiasa Zitto Kabwe, Freeman Mbowe, Vincent Mashinji, John Mnyika, salumu Mwalimu, Joseph Mbilinyi, Peter Msigwa, Esther Matiko, John Heche na Halima Mdee.

Serikali ya Tanzania inapaswa kuondoa vizuizi ambavyo vitashusha heshima kwa haki za binadamu kabla, wakati na baada ya uchaguzi wa serikali za mitaa na uchaguzi mkuu mwaka 2019 na mwaka 2020, pamoja na kufuta au kufanyia marekebisho kwa kiasi kikubwa Sheria ya Vyama vya Siasa, Sheria ya Takwimu, Sheria ya Makosa ya Mtandao, Sheria ya Huduma za Habari, Sheria ya Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na Sheria ya Makosa ya Uhujumu Uchumi.

Wabia wa kikanda na kimataifa wa Tanzania na vyombo vya haki za binadamu wanapaswa kuishinikiza serikali kuhakikisha kuwa hali ya haki za binadamu nchini humo haiwi mbaya zaidi pamoja na kwa kupinga vikali na kiuwazi ukiukwaji unaoongezeka wa haki za binadamu na kuinua kesi za mtu moja moja na maofisa wa serikali.

MBINU ZA UTAFITI

Ripoti hii inazingatia utafiti uliofanywa na shirika la Amnesty nchini Tanzania mwezi Februari na Machi 2019, na kwa kiasi kidogo kati ya mwezi Novemba 2018 na Septemba 2019.

Shirika la Amnesty International lilihoji watu 31 mjini Arusha, Dar es Salaam na Dodoma. Watu wengine 37 walihojiwa kupitia sauti zilizotunzwa kwa lugha ya siri au barua pepe. Waliohojiwa ni pamoja na viongozi wa serikali, mashirika yasiyo ya kiserikali (NGOs), mashirika yasiyo ya kiserikali ya kimataifa (INGOs) na wawakilishi wa mashirika ya kiserikali ya kimataifa (IGOs), wanasheria, wanataaluma, wawakilishi wa vyama vya wanasheria, viongozi wa dini, na wanadiplomasia. Katika mahojiano yote isipokuwa mawili, mahojiano na mashahidi yalifanyika kiutofauti. Mahojiano yalifanyika kwa Kiswahili na Kiingereza.

Shirika la Amnesty pia lilichambua nyaraka 127, zikiwemo hukumu za mahakama, sheria za kitaifa, notisi za serikali, amri za serikali, mikataba ya makubaliano iliyoandikwa ya NGO na makala za vyombo vya habari. Picha na vifaa vingine vya kusikia na kuona vilivyopatikana kutoka kwa waliohojiwa na watu wengine nchini vilichambuliwa na wataalamu wa teknolojia ya habari wa shirika la Amnesty International ambao walithibitisha uhalisia na usahihi wake na maelezo ya ushahidi. Mbinu ya kuhakikisha ilijumuisha kutafuta taarifa mtandaoni kwa kutumia picha, kufuatilia sehemu yalipo maudhui, na kufanya mapitio dhidi ya ushahidi uliotolewa wa kuthibitisha

Amnesty International ilikutana na Adelardus Kilangi, Mwanasheria Mkuu wa Serikali ya Tanzania, na Harrison Mwakyembe, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo tarehe mnamo Machi 1, 2019 ili kupata maoni yao.

Mnamo tarehe 3 Oktoba 2013, Shirika la Amnesty International lilituma barua kwa Mkuu wa Jeshi la Polisi (IGP); Mwanasheria Mkuu wa Serikali; Mkurugenzi wa Mashtaka ya Umma (DPP); Mkurugenzi Mtendaji wa Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania; Waziri wa Katiba na Sheria na Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo likitoa muhtasari wa matokeo ya ripoti na kuomba kujibiwa kwa orodha ndefu ya maswali. Wakati wa kuandika ripoti hii, Amnesty International ilikuwa haijapokea jibu lolote la barua hizo au jibu kwa maombi yake mengine ya kutaka taarifa.

Amnesty International inawashukuru watu wote walio Shiriki katika utafiti huu. Baadhi yao walielezea woga wa kulipiziwa visasi kutoka serikali ya Tanzania. Majina na maelezo mengine ya utambulisho yameondolewa ili kulinda utambulisho wao.

1. USULI

“Tanzania ina mtazamo tofauti wa haki za binadamu na mfumo wa sheria ulioundwa kwa kuzingatia haki za watu dhidi ya haki za jamii. Hapa, haki ya jamii imeenea.”

Adelardus Kilangi, Mwanasheria Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Tanzania iliundwa mwezi Aprili 1964 wakati Jamhuri ya Tanganyika na Jamhuri ya Watu wa Zanzibar zilipoungana na kuwa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Nchi hiyo, inayoundwa na Tanzania Bara na Zanzibar, imegawanyika katika mikoa 26 ambayo imegawanywa zaidi katika wilaya na tarafa. Wakuu wa mikoa na wakuu wa wilaya ni wawakilishi wakuu wa serikali ndani ya mikoa na wilaya kwa mfuatano huo.

Mpaka Tanzania iliposaini Mkataba wa Afrika kuhusu Haki za Binadamu na Watu tarehe 31 Mei 1982 (Mkataba wa Afrika) na kuipitisha tarehe 18 Februari 1984,¹ ilikuwa haina mswada wa kikatiba wa haki. Katiba ya Tanzania sasa inatoa haki za usawa, maisha, uhuru binafsi, faragha na usalama binafsi, uhuru wa kutembea, uhuru wa kujieleza, haki ya kupata taarifa, uhuru wa dini, uhuru wa kujumuika, na haki ya kushiriki katika masuala ya umma.

Mwaka 1965, Katiba ya Mpito ya Jamhuri ya Muungano wa Tanganyika na Zanzibar ya mwaka 1964 (Katiba ya Umoja) ilifanyiwa marekebisha ili kuanzisha mfumo wa serikali ya chama kimoja. Tanzania imekuwa ikiendesha uchaguzi wa urais kila baada ya miaka mitano tangu wakati huo, lakini ilibaki kuwa serikali ya chama kimoja mpaka mwaka 1992. Mahitaji ya demokrasia ya vyama vingi yalianza kwa uhakika mwaka 1983 wakati chama kinachotawala, Chama cha Mapinduzi cha Tanzania (CCM), kilipotoa mapendekezo ya kurekebisha katiba ili kujadiliwa na umma.² Chama cha Demokrasia na Maendeleo (CHADEMA) na Chama cha Wananchi (CUF) vilikuwa vyama vya kwanza vya kisiasa vilivyoanzishwa mwaka 1992, zaidi ya kile cha CCM kilichokuwa tayari kimesajiliwa.

Uchaguzi mkuu wa mwaka 2015 ulikuwa wa tano tangu kuanzishwa kwa siasa za vyama vingi. John Magufuli alitangazwa mshindi na CCM ilishinda kwa ushindi mkubwa kwa aslimia 73 ya viti vya bunge. Alichaguliwa pia kuwa mwenyekiti wa Chama cha Mapinduzi (CCM) tarehe 23 Julai 2016.³ Tangu uchaguzi mkuu wa mwaka 2015, zaidi ya wanachama mia moja wa upinzani wakiwemo wabunge, madiwani, na viongozi wengine wa chama wamehamia CCM. Mwaka 2018 peke yake, wabunge saba wa upinzani walihamia CCM.⁴

Wakati wa utawala wa Rais Jakaya Kikwete, uliotangulia ule wa Rais John Magufuli, ripoti nyingi zikiwemo za kutoka Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora (THBUB)⁵ na makundi ya haki za binadamu

¹ Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu (ACHPR), *Ripoti ya mwaka 1990*

² Mohabe Nyirabu, *The Multiparty Reform Process in Tanzania: The Dominance of the Ruling Party*, Michigan State University Libraries, 2002, uk.102.

³ Bunge la Tanzania, *Kitabu cha Kumbukumbu za Wabunge – Toleo la 3*, Februari 2019, uk.104.

⁴ The Citizen, *Mbunge mwingine wa CHADEMA ahamia CCM, huku wimbi la uhamaji likiendelea*, Oktoba 7, 2018, inapatikana kupitia: www.thecitizen.co.tz/News/One-more-Chadema-MP-decamps-to-CCM-/1840340-4795768-1ahlx/index.html

⁵ Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora (THBUB), *“CHRAGG - OHCHR UPR Submissions,”* 2016, aya. 11 – 16, kwenye faili la Amnesty International.

zilihusisha vyombo vya usalama vya serikali katika ukiukwaji tofauti tofauti wa haki za binadamu.⁶ Utawala wa Rais John Magufuli umeanzisha sheria kandamizi mpya nyingi, kanuni, taratibu, na namna ya kupunguza mawazo kinzani.

Tarehe 9 Agosti 2019, Ubalozi wa Uingereza na Ubalozi wa Marekani nchini Tanzania zilitoa taarifa ya pamoja ikielezea wasiwasi wa kuzorota kwa utaratibu stahiki wa kuendesha mashtaka nchini Tanzania.⁷ Umoja wa Ulaya na nchi wanachama wake, tarehe 15 Novemba 2018, zilitoa pia tamko linalotoa wasiwasi kuhusu ukiukwaji mkubwa wa haki za binadamu.⁸

Tarehe 17 Agosti 2019, Rais John Magufuli alichaguliwa kuwa Mwenyekiti wa Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC) wakati wa Mkutano Mkuu wa 39 wa Wakuu wa Nchi na Serikali wa SADC uliofanyika mjini Dar es Salaam.

⁶ Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (LHRC) na Kituo cha Huduma za Sheria Zanzibar (ZLSC), "Tanzania Human Rights Report 2014" [Ripoti ya Haki za Binadamu Tanzania 2014,] 2015, uk. 72 – 101, www.humanrights.or.tz/assets/attachments/1504097078.pdf

⁷ Ubalozi wa Marekani nchini Tanzania, "Joint Statement of Concern over the Erosion of Due Process in Tanzania" [Tamko la Pamoja kuhusu Wasiwasi wa Kuzorota Utaratibu Stahiki wa Kuendesha Mashtaka nchini Tanzania], Agosti 9, 2019, <https://tz.usembassy.gov/joint-statement-of-concern-over-the-erosion-of-due-process-in-tanzania/>, lipo kwenye faili la Amnesty International

⁸ Baraza la Ulaya, Baraza la Umoja wa Ulaya, "Declaration by High Representative Federica Mogherini on behalf of the EU on EU-Tanzania relations" [Tamko la Mwakilishi Mkuu Federica Mogherini kwa niaba ya Umoja wa Ulaya kuhusu mahusiano ya Umoja wa Ulaya na Tanzania,] Novemba 15, 2019, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/11/15/declaration-of-hr-federica-mogherini-on-behalf-of-the-eu-on-eu-tanzania-relations/>

2. UKANDAMIZAJI WA UHURU WA KUJIELEZA NA KUPATA TAARIFA

Tangu Rais John Magufuli alipoingia madarakani, utawala umetumia sheria nyingi kandamizi zinazozuia uhuru wa habari, zisizo za mtandaoni na za mtandaoni, na haki zingine za binadamu kinyume na Katiba ya Tanzania na wajibu wa kimataifa wa haki za binadamu wa nchi hiyo. Vizuizi visivyooleweka na vipana zaidi vinatumiwa na polisi na mamlaka za udhibiti, waliopewa mamlaka ya kuchunguza vyombo vya habari na maudhui ya mtandao bila ulinzi wa kutosha wa kisheria na uangalizi wa kimahakama. Kwa mfano, afisa polisi yeyote ana mamlaka ya kukamata vifaa vya vyombo vya habari bila amri ya mahakama.⁹ Sheria hiyo hiyo inampa Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo mamlaka ya kutambua na “kuzuia au...kutolea adhabu utoaji wa maudhui yoyote ambayo yanatishia ulinzi wa taifa au usalama wa umma”¹⁰ bila amri ya mahakama.

Kwa pamoja, sheria hizi zilizimisha uhuru wa wananchi kwa ajili ya majadiliano ya masuala ya maslahi ya umma nchini Tanzania, zinakiuka haki ya habari na kupunguza faragha ya watumiaji wa mtandao.

Maneno ya viongozi yanaonesha kutovumilia mawazo kinzani. Mwezi Machi 2017, Rais John Magufuli aliwaonya wamiliki wa vyombo vya habari, “Kuweni makini. Kama mnafikiri mnao uhuru wa aina hiyo, siyo kwa kiasi hicho.”¹¹ Wakosoaji wamekuwa wakitishiwa, kuogopeshwa, wakikamatwa na kushtakiwa bila sababu. Makundi na watu binafsi, ikiwa ni pamoja na vyombo vya habari, wanaoblogu, watafiti, wanafunzi, mashirika yasiyo ya kiserikali, wanasiasa, na watumia mtandao, wanazidi kuwa na hofu ya kuripoti masuala ya kisiasa au masuala yanayogusa haki za binadamu kwa kuogopa kulipiziwa visasi.

2.1 SHERIA KANDAMIZI YA HABARI

“Sheria ya Huduma za Habari inaathiri kazi yetu kama asasi ya kiraia. Tunaripoti uonevu kwa vyombo vya habari, lakini sheria inavizua kuripoti,” mfanyakazi wa asasi ya kiraia.¹²

⁹ Kifungu cha 60 cha Sheria ya Huduma za Habari, 2016.

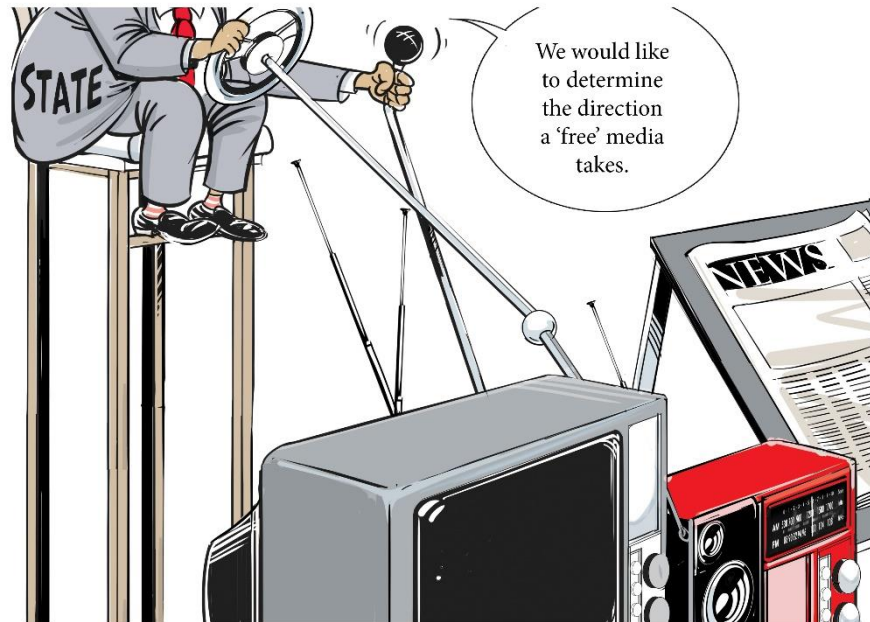
¹⁰ Kifungu cha 59 cha Sheria ya Huduma za Habari.

¹¹ Fumbuka Ng'wanakilala, “Rais wa Tanzania awaonya waandishi kwamba uhuru wa vyombo vya habari una mipaka”, Reuters, Machi 24, 2017, www.reuters.com/article/us-tanzania-media/tanzanias-president-warns-journalists-that-press-freedom-has-limits-idUSKBN16V25S

¹² Mahojiano ya Amnesty International na mwakilishi wa asasi ya kiraia, Dar es Salaam, Tanzania, Machi 2019.

SHERIA YA HUDUMA ZA HABARI

Ikiwa imeanzishwa mwezi Novemba 2016, Sheria ya Huduma za Habari inaminywa kwa kiasi kikubwa uhuru wa vyombo vya habari kwa kuongeza ukaguzi, kukiuka haki ya kupata taarifa na kuzuia uchunguzi wa sera na mipango ya serikali.¹³

Sheria ya Huduma za Habari ya mwaka 2016 inaminywa vyombo vya habari ikiwemo redio, televisheni, magazeti na majukwaa ya mtandaoni. ©Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

Tafsiri ya Sheria ya “vyombo vya habari” ni pana ya kutosha kujumuisha redio, televisheni, magazeti na majukwaa ya mtandaoni. Kifungu cha 7 cha Sheria kinazuia vyombo vya habari kuchapisha taarifa ambayo “inapoteza ulinzi wa taifa wa Tanzania, inafichua kanuni za Baraza la Mawaziri, inazuia au kusababisha madhara makubwa kwa serikali kumudu uchumi”, pamoja na mengine. Vizuizi vipana sana kama hivyo vinaenda mbali zaidi ya kile kinachoruhusiwa chini ya sheria ya kimataifa na kukiuka kanuni ya uhalali ikiwemo kufanya iwe ngumu kwa mtu kupima ni maudhui gani yanazuiliwa. Sheria zaidi inaharamisha “habari za uongo” na “umbea” chini ya kifungu cha 50 na 54 kwa kuunda kosa la “chapisho linaweza kusabababisha woga na wasiwasi” ambayo inatolewa adhabu ya faini ya shilingi za kitanzania 10,000,000 hadi 20,000,000 (kati ya Dola za Marekani 4,350 hadi 8,700), kifungu cha miaka minne hadi sita, au vyote viwili.¹⁴ Sheria hii inaipa serikali, hususan Mkurugenzi wa Mashtaka ya Umma (DPP), nguvu ya kuamua upi ni ukweli unaoidhinishwa na serikali au la na udhibiti wa mawazo kinzani.

Sheria ya Huduma za Habari ya mwaka 2016 inaharamisha vitendo vya uchochezi kwa maana pana, ikiwemo “[...] Kuchochea chuki dhidi ya utawala wa serikali na Kuchochea uhasama na ukatili baina ya watu”. Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ametumia sheria hii kuzuia au kutoa adhabu dhidi ya uchapishaji wa maudhui au kupiga marufuku vyombo vya habari kwa kutumia vigezo vya ulinzi wa taifa au usalama wa umma.¹⁵ Watu waliotiwa hatiani kutokana na uchochezi, wakiwemo wale waliokutwa

¹³ Sheria ya Huduma za Habari ya mwaka 2016 imechukua nafasi ya Sheria ya Magazeti ya mwaka 1976.

¹⁴ Sheria ya Huduma za Habari. Kifungu cha 54 (1) cha Sheria ya Huduma za Habari kinaeleza kwamba “Mtu yeyote achapishaye taarifa ya uongo, umbea au ripoti inayoweza kuleta hofu na kugutusha umma au kuvuruga amani ya halaiki anatenda kosa na atawajibika baada ya kupatikana na hatia kulipa faini isiyopungua shilingi milioni kumi lakini isiyozidi shilingi milioni ishirini au kifungo cha muda usiopungua miaka minne na usiozidi miaka sita au yote kwa pamoja.”

¹⁵ Kifungu cha 52 na 53 cha Sheria ya Huduma za Habari. Kifungu cha 52 (1) A “nia ya kichochezi” ni nia ya (a) kuamsha chuki au dhara au kuchochea lalamiko dhidi ya mamlaka halali ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano.”

wanamiliki machapisho yanayodaiwa kuwa ya kichochezi,¹⁶ wanaweza kulipa faini ya shilingi za kitanzania 2,000,000 hadi 10,000,000 (kati ya Dola za Marekani 870 na 4,350) na kuhukumiwa kifungo cha miaka mitatu hadi 10 jela.¹⁷ Sheria ya Huduma za Habari haiendani na uhuru wa kujieleza na uhuru wa vyombo vya habari na inatakiwa kufutwa.

Vipengele vya 52 na 53 vya Sheria ya Huduma za Habari vinatoa vizuizi visivyo na uthibitisho kwa haki ya uhuru wa kujieleza. Ibara ya 19 ya Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa, Ibara ya 9 ya Mkataba wa Afrika kuhusu Haki za Binadamu na Watu (Mkataba wa Afrika) ambapo Tanzania ni nchi mwanachama, na Ibara ya 18 ya Katiba ya Tanzania inaeleza haki ya uhuru wa kujieleza na kupata habari.

Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR) kwa mfano, unaruhusu nchi kutoa baadhi ya vizuizi kwenye utekelezaji wa haki ya uhuru wa kujieleza. Pia inazitaka kwa uwazi nchi kuzuia uhamasishaji wa chuki ya kitaifa, kirangi au kidini ambayo inakuwa na uchochezi wa ubaguzi, ukatili au nguvu. Lakini ICCPR pia ina masharti magumu ambayo vizuizi vyote vinapaswa kutimiza ili kizuizi kuhusu kujieleza kiwe cha kisheria. Vizuzi kama hivyo vinapaswa kuwekwa katika sheria na katika namna iliyo wazi na inayofikika. Vinaweza kuwekwa tu kwa ajili ya baadhi ya malengo maalumu ya kisheria (kama kulinda ulinzi wa taifa, agizo la umma au kama ilivyo kwenye suala la uhamasishaji wa chuki, kulinda haki za wengine). Vinapaswa kuonekana ni vya muhimu (yaani, kipimo cha chini ambacho kitafanikisha lengo fulani) na vya usawa. Na vilevile havipaswi kuharibu haki yenyewe ya msingi ya kujieleza.¹⁸

Polisi wana mamlaka chini ya Sheria ya Huduma za Habari kufanya msako na kukamata vifaa vya vyombo vya habari bila amri za mahakama, jambo linalofanya iwezekane kusababisha ukiukwaji. Chini ya vifungu vya 58 na 59 vya Sheria hii, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo anaweza kutoa adhabu dhidi ya chapisho la maudhui ya chombo cha habari na kuzuia uingizaji wa machapisho.¹⁹ Kanuni hizi zenye uwanda mpana zaidi zinamruhusu Waziri kutenda kwa maamuzi yasiyo na pingamizi na kutoa nafasi zaidi kwa ukiukwaji ikiwemo kutofichua ni adhabu gani zinaweza kutolewa.

Sheria inaanzisha zaidi kutambulika kwa lazima kwa waandishi wa habari kupitia taasisi ya serikali, Bodi ya Ithibati ya Wanahabari, ikitoa njia kwa vizuizi kwenye uhuru wa kujieleza na uhuru wa vyombo vya habari. Bodi ya Ithibati ya Wanahabari inaweza kufuta utambuzi rasmi kwa kuzingatia vifungu vya mwenendo mbaya wa kitaaluma kama ilivyodhinishwa katika kanuni za maadili za taaluma ya waandishi wa habari. Waandishi wa habari wanaweza kukata rufaa ya hukumu, lakini hizi zinaamuliwa kwanza na Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kabla ya kupata kimbilio la kimahakama kwenye Mahakama Kuu.²⁰ Sheria ya Huduma za Habari pia ilianzisha Baraza Binafsi la Vyombo vya Habari kama chombo cha udhibiti chenye kazi ya kutetea viwango vya kimaadili na vya kitaalumu zinazopuza Baraza la Habari la Tanzania (MCT), chombo huru, cha kujitolea, kisichoongozwa na sheria kinachojidhibiti chenyewe kilichoanzishwa na vyombo vya habari mwaka 1995. Bodi ya Ithibati ya Wanahabari na Baraza Huru la Habari haviko huru kwa vile wajumbe wa bodi wanachaguliwa na kuitika kwa Waziri.²¹ Utambuzi na ufutaji wa utambuzi vinapaswa kujidhibiti vyeneyewe na vyombo vya habari kupitia kanuni zao wenyewe.

Tangu mwaka 2016 Sheria ya Huduma za Habari ilipoanza kutekelezwa, serikali imenyamazisha, kulipisha faini na kuvifungia vyombo vya habari kwa kuchapisha au kutangaza mashtaka ya rushwa, ukiukwaji wa haki za binadamu, na ripoti kuhusu hali ya uchumi wa Tanzania. Mwaka 2017 peke yake, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo alitumia Sheria hiyo kuyafungia magazeti ya *Mawio*,²² *Mwanahalisi*, *Raia Mwema*, na *Tanzania Daima*.²³ Akiongea na BBC tarehe 10 Julai 2019, Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki, Palamagamba Kabudi, alitetea serikali akisema kuwa inaheshimu uhuru wa vyombo vya habari na vyombo vya habari vilivyofungwa, kulipishwa faini au kusimamishwa vimepokea maonyo ya kutosha kwa ajili ya makosa kabla ya kuchukuliwa hatua dhidi yao.²⁴

¹⁶ Kifungu cha 53 cha Sheria ya Huduma za Habari.

¹⁷ Kifungu cha 53 cha Sheria ya Huduma za Habari.

¹⁸ Kamati ya Haki za Binadamu, Taarifa ya Kawaida Na. 34, note 4, aya ya 21.

¹⁹ Sheria ya Huduma za Habari.

²⁰ Kifungu cha 10 (3) cha Sheria ya Huduma za Habari, "mtu aliyekasirishwa na uamuzi wa Waziri chini ya Kifungu hiki anaweza kutafuta haki katika Mahakama Kuu."

²¹ Kifungu cha 11 na 24 cha Sheria ya Huduma za Habari.

²² Taarifa ya Mkurugenzi wa Habari, Hassan Abbasi, Juni 15, 2017, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

²³ Freedom House, "Freedom in the world: 2018" [*Uhuru Duniani: 2018*] freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/tanzania

²⁴ "Profesa Kabudi na Uhuru wa Vyombo vya Habari Tanzania" BBC News Swahili, 10 July 2019, https://www.youtube.com/watch?v=y_Rd6QiccgY

Tarehe 24 Oktoba 2017, Mkurugenzi wa Habari, Hassan Abbasi, alitoa notisi ya umma ikilifungia gazeti la *Tanzania Daima* kwa siku 90 kwa kuwatuhumu kuchapisha taarifa za uongo.²⁵ Alitaja madai manne kuwa gazeti hilo lilitoa taarifa ambayo ilikuwa ya uongo au ambayo iliathiri wadhifa wa maafisa wa serikali. Katika makala ya tarehe 22 Oktoba 2017, *Tanzania Daima* lilidai kuwa “Asilimia 67 ya Watanzania wanatumia ARV”²⁶ vidonge vinavyotumika kutibu virusi vya ugonjwa wa Ukimwi. Serikali ya Tanzania ingeeleza upotofu wowote ule wa ukweli husika kupitia chombo cha habari kinachojidhibiti²⁷ badala ya kulifungia gazeti hilo. Mwanzoni, Mkurugenzi wa Huduma ya Habari alitoa taarifa kwa umma ikilitaka gazeti la *Tanzania Daima* kuomba msamaha kwa aliyekuwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali, George Masaju, kwa kutomnukuu vizuri kwenye ukurasa wa mbele wa Mei 31, 2017.²⁸ *Tanzania Daima* iliomba msamaha kwa kuandika siku hiyo hiyo.²⁹ Hivyo, kufungiwa kwa gazeti la *Tanzania Daima* hakukutolewa sababu.

Tarehe 29 Septemba 2017, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo alilifungia gazeti la *Raia Mwema*, gazeti linaloandikwa kwa lugha ya Kiswahili, kwa siku 90 kutokana na kuchapisha makala iliyokuwa na kichwa cha habari “John Magufuli atashindwa akiwa kama Rais.”³⁰ Alilishutumu *Raia Mwema* kwa kuchapisha taarifa za uongo na kunukuu maneno ambayo Rais hakuyasema.³¹ Waziri huyo, hapo awali mnamo tarehe 19 Septemba 2017 alikuwa amelifungia gazeti la kila wiki la *Mwanahalisi* kwa miaka miwili kwa madai kuwa lilichapisha habari na taarifa za uongo ambazo zingeweza kuhatarisha ulinzi wa taifa, akisema kuwa taarifa hiyo “[...] ililenga kwa makusudi kuhatarisha maslahi ya ulinzi.”³² Katazo hilo linataja matukio matano, zikiwemo ripoti kuhusu rushwa katika ofisi ya Rais John Magufuli kutoka kwenye toleo lao la Februari 2017.³³ Viongozi wa umma, wakiwemo marais, wanapaswa kujiandaa kuvumilia ukosoaji zaidi kuliko watu binafsi. Sheria zinazozuia ukosoaji halali wa viongozi wa serikali au marais zinakiuka uhuru wa kujieleza.

Serikali imetumia sheria kudhibiti vyombo vya habari kutokana na kuripoti kuhusu madai ya rushwa, ukiukwaji wa haki za binadamu na kuhusu hali ya uchumi wa Tanzania. © Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

²⁵ Taarifa ya Mkurugenzi wa Maelezo, Hassan Abbasi, Oktoba 24, 2017, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

²⁶ “Asilimia 67 ya Watanzania Wanatumia ARV’s.” *Tanzania Daima*, Oktoba 22, 2017, aya ya 3, kwenye faili la Amnesty International, tafsiri isiyo rasmi ya Amnesty International kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza.

²⁷ Baraza la Habari Tanzania (MCT) ilianzishwa na wanataaluma wa habari ili kiwe chombo kinachojitegemea, cha hiari, kisichoanzishwa kisheria na kinachojidhibiti chenyewe.

²⁸ Taarifa ya Mkurugenzi wa Maelezo, Hassan Abbasi, Mei 31, 2017, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

²⁹ Taarifa ya Mhariri Msaidizi wa Free Media Limited, wachapishaji wa *Tanzania Daima* na *Sayari*, Mei 31, 2017, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

³⁰ “Urais Utamshinda John Magufuli.” *Raia Mwema*, Septemba 27 - 3 October 2017, kwenye faili la Amnesty International, Tafsiri isiyo rasmi ya Amnesty International kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza.

³¹ Taarifa ya Mkurugenzi wa Habari, Hassan Abbasi, Septemba 29, 2017, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

³² Taarifa ya Mkurugenzi wa Habari, Hassan Abbasi, Septemba 19, 2017, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

³³ Taarifa ya Mkurugenzi wa Habari, Hassan Abbasi, Septemba 19, 2017, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

Mnamo tarehe 15 Juni 2017, Waziri huyo pia alitumia madaraka yake chini ya Kifungu cha 59 cha Sheria ya Huduma za Habari kulifungia *Mawio* kwa miaka miwili kwa kuchapisha makala iliyohusisha marais wastaafu Jakaya Kikwete na Benjamin Mkapa pamoja na Tundu Lissu katika madai ya rushwa kwenye sekta ya madini.³⁴ Makala hiyo ilionekana katika toleo la tarehe 1 – 21 Juni ikiwa na picha za marais hao wawili kwenye ukurasa wa mbele.³⁵ Mkurugenzi wa Huduma za Habari alidai kuwa watu hawa walikuwa hawajahojiwa na kamati iliyoundwa na Rais John Magufuli kuchunguza tuhuma za rushwa kwenye madini, na kuwa Rais alikuwa amevionya vyombo vya habari kutohusisha marais wastaafu katika rushwa.

Magazeti ya *Mwanahalisi* na *Mawio* hadi wakati wa kuandika ripoti hii bado yalikuwa yamefungiwa. Huku kifungu cha *Mawio* kikiisha rasmi tarehe 15 Juni 2019, chombo hicho cha habari kilikuwa bado hakijapata leseni mpya ya kuchapisha habari licha ya kuomba na kuandika rufaa kwa Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ili kuanza upya uchapishaji.³⁶ Kanuni za 8(3) na 12(1) za Kanuni za Huduma za Habari za mwaka 2017 zinavitaka vyombo vyote vya habari kukata upya leseni zao kila mwaka, ikiwemo kulipa ada ya leseni ya mwaka ya shilingi milioni moja za kitanzania (sawa na Dola za Marekani 435).³⁷ Mkurugenzi wa Huduma za Habari, mnamo Agosti 23, 2017 alitoa tangazo kwa vyombo vyote vya habari kupata leseni mpya ifikapo tarehe 15 Oktoba 2017 au kuzuiwa kuchapisha habari.³⁸

Woga wa kufungiwa na kushtakiwa umepelekea hali ya uoga inayozuia vyombo vya habari visifanye kazi yao, na watu kutumia haki zao za uhuru wa kujieleza. Waandishi wa habari wanaogopa kufuatiliwa na wanakwepa kutumia haki zao za kibinadamu. Wahariri wanne wa Magazeti waliohojiwa na shirika la Amnesty International walieleza kuwa walisitisha kuchapisha makala kuhusu madai ya rushwa na maslahi ya kibiashara ya wanachama wa chama kinachotawala kwa sababu ya kuogopa kulipiziwa visasi. Walielezea pia hasira yao dhidi ya shinikizo na ukaguzi unaozidi kukua katika vyumba vya habari Tanzania.³⁹

Tarehe 27 Oktoba 2019, Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania (TCRA)⁴⁰ ililifungia gazeti la *Citizen* kwa wiki moja ikidai kuwa hawakuwa wamefuata kanuni za kuripoti za Benki ya Tanzania kuhusu kuporomoka kwa shilingi ya Tanzania. Siku tatu kabla, *Citizen* lilichapisha makala inayoonesha kile lililodhani ni kushuka kwa thamani ya shilingi katika kipindi cha miaka mitatu iliyopita. Amri hiyo ya kufungiwa ilisema kuwa *Citizen* lilichapisha kwa makusudi taarifa potofu.⁴¹

Mbali na kusitishwa kwa muda na vitisho, waandishi wa habari nchini Tanzania wamekumbana pia na kukamatwa kiholela, kushtakiwa na katika tukio baya zaidi, kupotea.

Waziri Palamagamba Kabudi aliliambia shirika la habari la BBC tarehe 11 Julai 2019 kuwa mwandishi wa habari za uchunguzi, Azory Gwanda, aliyepotea katika mazingira ya kutatanisha mwezi Novemba 2017, alikuwa amefariki.⁴² Alisema “[...] serikali inashughulikia wale wote ambao kwa bahati mbaya walifariki na kupotea huko Rufiji... ilikuwa inaumiza sana kwa mtu aliyekuwa akifanya kazi yake kufariki.”⁴³ Baadaye siku hiyo hiyo, Waziri Kabudi alifuta kauli yake kwa kusema “Kwa bahati mbaya baadhi ya ripoti za vyombo vya habari zilitafsiri tofauti mahojiano yangu kumaanisha kuwa nilihakikisha kwamba Azory amefariki. Katika mahojiano, nilisema tukio la Kibiti lilikuwa moja ya matukio ya kuumiza ambayo Tanzania iliyapitia; baadhi ya watu walipotea, wengine walipoteza maisha.”⁴⁴ Shirika la Amnesty International linaitaka serikali ya Tanzania kuanzisha uchunguzi huru na wa ufanisi kuhusu kupotea kwa Azory Gwanda na kuhakikisha wale

³⁴ Taarifa ya Mkurugenzi wa Habari, Hassan Abbasi, Septemba 19, 2017, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

³⁵ “Zengwe: Ufisadi huu kiboko.” *Mawio*, Juni 15 – 21, 2017, nakala ya gazeti iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

³⁶ Mahojiano ya Amnesty International na waandishi wa habari wawili, Dar es Salaam, Tanzania, Agosti 2019.

³⁷ Kusikilizwa awali (kulikofanywa chini ya kanuni ya 4 (4), 8(5), 10 (2) (b) na 12 (1) na 28 ya Kanuni za Huduma za Habari, 2017.

³⁸ Taarifa iliyotolewa na Mkurugenzi wa Maelezo, Hassan Abbasi, Agosti 23, 2017, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

³⁹ Mahojiano ya Amnesty International na wahariri wanne wa magazeti, Dar es Salaam, Tanzania, Februari, Machi na Agosti 2019.

⁴⁰ Chombo cha serikali kinachojitegemea kwa sehemu kubwa kilichoundwa kwa Sheria ya Mamlaka ya Udhidi wa Mawasiliano, 2003 ambacho kinawajibika kudhibiti mawasiliano na sekta za utangazaji nchini Tanzania.

⁴¹ “Tanzania yalisimamisha gazeti kutokana na Makala ya kushuka kwa shilingi”, *The East African*, Februari 27, 2019, www.theeastafrican.co.ke/news/ea/Tanzania-suspends-newspaper-over-story-on-falling-shilling/4552908-5002264-r1s0fdz/index.html

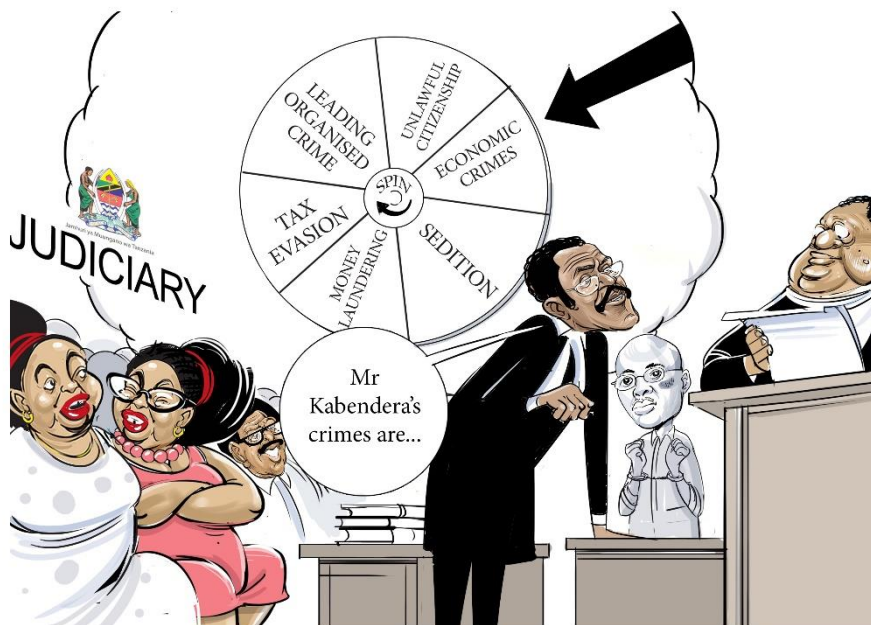
⁴² Katika mahojiano na BBC, video ipo kwenye faili la Amnesty International.

⁴³ Video ipo kwenye faili la Amnesty International.

⁴⁴ Msemaji wa Tanzania @TZSpokesperson, “Kwa bahati mbaya baadhi ya ripoti za vyombo vya habari zilitafsiri tofauti mahojiano yangu kumaanisha kuwa nilihakikisha kwamba Azory amefariki. Katika mahojiano, nilisema tukio la Kibiti lilikuwa moja ya matukio ya kuumiza ambayo Tanzania iliyapitia; baadhi ya watu walipotea, wengine walipoteza maisha.” Julai 11, 2019, imechukuliwa kutoka <https://twitter.com/tzspokesperson?lang=en>

wanaodhaniwa kuhusika wanachukuliwa hatua kwa kushtakiwa kwa haki na bila kukimbilia kwenye hukumu ya kifo.⁴⁵

Tarehe 29 Julai 2019, polisi walimkamata mwandishi wa habari za uchunguzi Erick Kabendera. Kwa mujibu wa taarifa kutoka kwa mwanasheria wake na mwanafamilia aliyekuwepo wakati wa kukamatwa kwake, watu sita wakiwa katika nguo za kiraia walimchukua kutoka nyumbani kwake Mbweni, Dar es Salaam bila kumwambia sababu za kumkamata.⁴⁶ Siku iliyofuatia, Kamanda wa polisi kanda maalumu ya Dar es salaam, Lazaro Mambosasa, alitangaza kwa vyombo vya habari kuwa Erick Kabendera alikuwa anashikiliwa na alikuwa anahojiwa kuhusu uhalali wa uraia wake wa Tanzania.⁴⁷ Siku chache baadaye, polisi walimhoji kuhusu madai ya uchochezi na uchapishaji wa taarifa za uongo katika makala ya *Economist* aliyoiandika. Walimshikilia Erick Kabendera kwa siku saba bila kumfikisha mahakamani, wakizidisha masaa 24 yanayoruhusiwa kumfikisha mtuhumiwa aliyekamatwa bila hati ya kukamata mbele ya mahakama au kumuachia kwa fungu la dhamana au bila gharama.⁴⁸ Familia yake na wanasheria waliliambia shirika la Amnesty International kuwa walinyimwa kumuona kwa muda wa siku tatu alizokuwa ameshikiliwa.⁴⁹

Tangu kukamatwa kwake tarehe 29 Julai 2019, mwandishi wa habari, Erick Kabendera amekuwa akishtakiwa kwa uasi, kuchapisha taarifa za uongo na makosa ya uhujumu uchumi. © Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

Mnamo tarehe 5 Agosti 2019 polisi walimshtaki Erick Kabendera mahakamani kwa makosa matatu ya uhujumu uchumi,⁵⁰ kujihusisha na genge la uhalifu, kushindwa kulipa kodi ya shilingi za kitanzania 173,000,000 (takribani Dola za Marekani 75,200) na utakatishaji fedha.⁵¹ DPP alifanikiwa kuzuia ombi lake la dhamana⁵² kwa kutoa hati ya kuzuia dhamana chini ya Kifungu cha 36(2) cha Sheria ya Makosa ya

⁴⁵ Amnesty International, "Tanzania: Haki lazima itendeke kwa kifo cha mwandishi wa habari Azory Gwanda." Julai 11, 2019, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/07/tanzania-justice-must-be-done-for-death-of-journalist-azory-gwanda/>

⁴⁶ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na watu saba (wanasheria watatu na wanafamilia wanne), Julai 2019.

⁴⁷ Kamanda wa Polisi Kanda Maalum Dar es Salaam, Lazaro Mambosasa alirekodiwa akizungumza na vyombo vya habari, Julai 30, 2019, www.youtube.com/watch?v=A2s-TiAo7pc

⁴⁸ Kifungu cha 32 cha Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai, 1985.

⁴⁹ Mahojiano ya Amnesty International na Jebra Kambole, mwanasheria anayemwakilisha Erick Kabendera, Dar es Salaam, Agosti 2019 na mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na wanafamilia mnamo Julai na Agosti 2019.

⁵⁰ Kuongoza Genge la Uhalifu kinyume cha Kifungu cha 57 (1) na 60 (2) cha Sheria ya Makosa Uhujumu Uchumi, 1984.

⁵¹ Hati ya mashtaka dhidi ya Erick Kabendera, Agosti 5, 2019, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

⁵² Kifungu cha 36 (2) cha Sheria ya Makosa ya Uhujumu Uchumi.

Uhujumu Uchumi ya mwaka 1984 akipinga dhamana.⁵³ Makosa yenye adhabu ya kifo tu ndiyo yasiyo na dhamana.⁵⁴

Shirika la Amnesty International linachukulia kukamatwa na kushikiliwa kwa Erick Kabendera kama ni kwa kiholela. Kamati ya Haki za Binadamu ya Umoja wa Mataifa inayoshughulikia kuangalia utekelezaji wa nchi wanachama wa ICCPR inaelezea kuwa kukamatwa na kutiwa kizuizini bado kunaweza kuwa kwa kiholela licha ya kuwa sahihi kisheria chini ya sheria za nchi ikiwa kukamatwa huko na kutiwa kizuizini hakufai au hakutabiriki, hakuna mchakato unaofaa,⁵⁵ ushahidi, ulazima na uwiano. Kanuni na Miongozo ya Msingi ya Umoja wa Mataifa kuhusu Hatua na Mwenendo kwenye Haki za Yeyote Aliyenimwa Uhuru Wake kwa Kukamatwa au Kushikiliwa Kuleta Kesi Mbele ya Mahakama pia inaeleza kuwa kukamatwa kunakotokana na utumiaji wa haki ya watu ya uhuru wa kujieleza ni wa kiholela.⁵⁶

Ndani ya wiki moja ya kushikiliwa, polisi walibadilisha mara nyingi mashtaka dhidi ya Erick Kabendera. Wakati wa kuandika ripoti hii, mahakama ilikuwa imeahirisha mara tano kusikilizwa kwa kesi yake tangu alipokamatwa tarehe 29 Julai 2019 kwa sababu kwamba upande wa mashtaka ulihitaji muda zaidi kukamilisha uchunguzi wao.⁵⁷ Madai dhidi yake ni ya kupikwa. Shirika la Amnesty International linataka aachiliwe mara moja na bila masharti.⁵⁸

2.2 KUSHINDWA KUTEKELEZA MAAMUZI YA MAHAKAMA YA HAKI YA AFRIKA MASHARIKI

“[...] mahakama hizi za kikanda zinavuka mipaka na kuchukua masuala ya kisheria ambayo hayajatumia ya kutosha hatua za ndani ya nchi,” Adelardus Kilangi, Mwanasheria Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.⁵⁹

Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki (EACJ) mnamo tarehe 28 Machi 2019 ilieleza kuwa Sheria ya Huduma za Habari ya mwaka 2016 inakiuka uhuru wa vyombo vya habari, kujieleza na kupata taarifa katika Mkataba wa kuanzisha Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC).

Kituo cha Sheria cha Haki za Binadamu, kilipeleka kesi hiyo kwenye Mahakama ya EACJ bila kupeleka kesi yake kwenye mahakama za ndani lakini kwa kuendana na mfumo wa sheria wa EACJ katika mamlaka ya kusikiliza kesi.⁶⁰ Mmoja wa wanasheria alitetea utaratibu huo akisema kuwa, “Kiwango cha uthamini wa masuala ya kikanda na kimataifa katika mahakama ya EACJ ni kikubwa na kiko wazi ikilinganishwa na

⁵³ Kifungu cha 148 (4) cha Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai.

⁵⁴ Umoja wa Mataifa (UN) Kamati ya Haki za Binadamu (HRC), *Taarifa ya kawaida na. 35, Sura ya 9 (Uhuru na Usalama wa mtu)*, Desemba 16, 2014, CCPR/C/GC/35, aya ya 12, “kukamatwa au kutiwa kizuizini kunaweza kuruhusiwa na sheria ya nchi lakini bado kukawa ni kinyume cha sheria. Dhana ya ‘kinyume cha sheria’ isilinganishwe na ‘kupinga sheria’ lakini lazima itafsiriwe kwa mapana zaidi kwa kuhusisha viashiria vya kutokuwa sahihi, kutotenda haki, kukosekana kwa kutabirika na utaratibu sahihi wa kisheria, pamoja na vipengele vya hekima, ulazima na uwiano wa kosa. Kwa mfano, kuwekwa mahabusu kwa makosa ya jinai lazima kuzingatia hekima na ulazima kwa nyakati zote. Mbali na hukumu za mahakama za kumweka mtu ndani kwa kipindi maalum, uamuzi wa kumweka mtu ndani kwa namna yoyote ya kushikiliwa ni kinyume cha sheria ikiwa hakuna utaratibu wa mara kwa mara wa kuangalia tena upya uhalali wa kuendelea kuwa kizuizini.”

⁵⁵ Umoja wa Mataifa (UN) Kamati ya Haki za Binadamu (HRC), *Taarifa ya kawaida na. 35, Sura ya 9 (Uhuru na Usalama wa mtu)*, Desemba 16, 2014, CCPR/C/GC/35, aya ya 12, “kukamatwa au kutiwa kizuizini kunaweza kuruhusiwa na sheria ya nchi lakini bado kukawa ni kinyume cha sheria. Dhana ya ‘kinyume cha sheria’ isilinganishwe na ‘kupinga sheria’ lakini lazima itafsiriwe kwa mapana zaidi kwa kuhusisha viashiria vya kutokuwa sahihi, kutotenda haki, kukosekana kwa kutabirika na utaratibu sahihi wa kisheria, pamoja na vipengele vya hekima, ulazima na uwiano wa kosa. Kwa mfano, kuwekwa mahabusu kwa makosa ya jinai lazima kuzingatia hekima na ulazima kwa nyakati zote. Mbali na hukumu za mahakama za kumweka mtu ndani kwa kipindi maalum, uamuzi wa kumweka mtu ndani kwa namna yoyote ya kushikiliwa ni kinyume cha sheria ikiwa hakuna utaratibu wa mara kwa mara wa kuangalia tena upya uhalali wa kuendelea kuwa kizuizini.”

⁵⁶ Mkutano Mkuu wa Umoja wa Mataifa (UNGA), Taarifa ya Kikundi Kazi kuhusu Kutwa Kizuizini bila ya kufuata Utaratibu, Kanuni za Msingiza Umoja wa Mataifa na Miongozo wa Kurekebisha Makosa na utaratibu wa haki ya yeyote aliyeporwa uhuru wake wa kufikishwa mbele ya mahakama, Julai 6, 2015, A/HRC/30/37.

⁵⁷ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na Jebra Kambole, mwanasheria anayemwakilisha Erick Kabendera, Septemba 2019 na mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na wafuatilaji wa mwenendo wa mashtaka Septemba 2019.

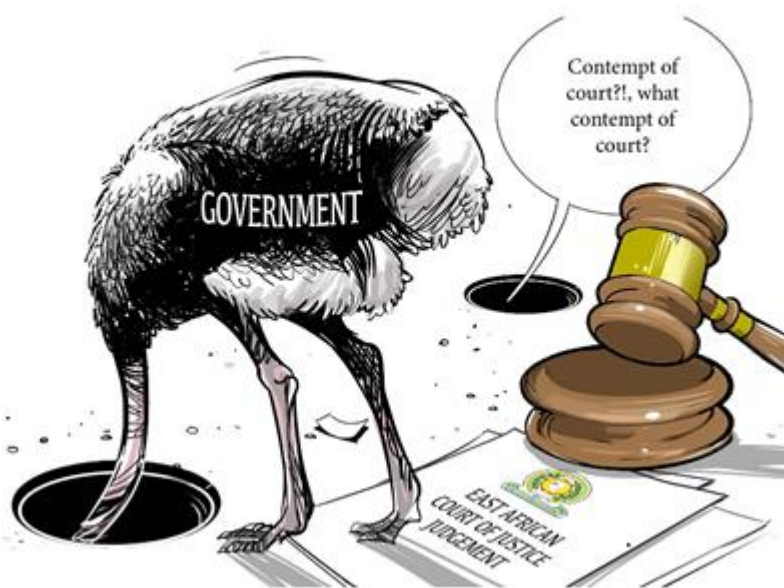
⁵⁸ Amnesty International, “*Futeni mashtaka ya kupikwa dhidi ya mwandishi wa habari*”, Agosti 16, 2019, inapatikana kwenye www.amnesty.org/en/latest/news/2019/08/tanzania-drop-trumped-up-charges-against-journalist/

⁵⁹ Mahojiano ya Amnesty International na Adelardus Kilangi, Mwanasheria Mkuu wa Serikali ya Tanzania, Dodoma, Tanzania, Machi 2019.

⁶⁰ *Rejea Na.2 ya 2017 (Media Council of Tanzania, LHRC, THRC dhidi ya Mwanasheria Mkuu wa Jamhuri ya Tanzania)* kwenye Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki (EACJ), aya ya 12, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

mahakama za taifa.”⁶¹ Katika kesi hiyo, Mwanasheria Mwandamizi wa Serikali, Silvia Matiku aliyeiwakilisha serikali ya Tanzania alitoa jibu tarehe 28 Februari 2017 akiidai kuwa EACJ haikuwa na mamlaka ya kutetea kesi lakini ilipoteza.⁶²

Mahakama ya EACJ ilikuta kuwa vifungu 16 vya sheria vilikiuka Mkataba wa kuanzisha Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC), vikiwemo vifungu vya 50, 52 na 54 vinavyohusiana na kuchapisha taarifa za uchochezi au taarifa ambazo zinaweza kusababisha woga au wasiwasi. EACJ ilisema kuwa vifungu vya 58 na 59 vinavyomruhusu Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kuzuia uingizaji wa taarifa na uzuiaji wa machapisho kulikiuka Mkataba wa kuanzisha Jumuiya ya Afrika Mashariki. EACJ iliitaka serikali ya Tanzania kuifanya Sheria ya Huduma za Habari iendane na Mkataba huo⁶³ lakini haikuwa imefanya hivyo au kuonesha utashi wa kufanya hivyo wakati wa kuandika ripoti hii. Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Adelardus Kilangi, aliliambia shirika la Amnesty kuwa serikali “haitatekeleza maamuzi ya mahakama za kikanda na kimataifa.” Mwanasheria Mkuu huyo aliongeza kuwa “[...] mahakama hizi za kikanda zinavuka mipaka na kuchukua masuala ya kisheria ambayo hayajatumia vya kutosha hatua za ndani.”⁶⁴

Serikali ya Tanzania imekataa kukubaliana na maamuzi matatu ya Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki kuhusu ukiukwaji wa haki za uhuru wa k Serikali ya Tanzania imekataa kukubaliana na maamuzi matatu ya Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki ujeleza na kupata taarifa. © Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

Serikali ya Tanzania imeshindwa pia kuendana na uamuzi wa EACJ mnamo tarehe 21 Juni 2018 ikiamuru kufunguliwa tena kwa *Mseto*, gazeti la kila wiki. Mwezi Agosti 2016, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo alilisimamisha *Mseto* kwa miezi 36 akitumia Kifungu cha 25 (1) cha Sheria ya Magazeti ya mwaka 1979 ambayo imefutwa. Alisema kuwa *Mseto* ilikuwa imepuuzia maonyo tangu Septemba 2012 kutoka kwa Mkurugenzi wa Huduma za Habari kuhusu kuchapisha habari za uongo.⁶⁵ Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo alitumia mamlaka chini ya kifungu hiki “kuzuia uchapishaji kwa ajili ya maslahi ya umma au kwa maslahi ya amani na utaratibu mzuri.”⁶⁶ EACJ iliamua kuwa hili lilikiuka wajibu wa Tanzania chini ya

⁶¹ Mahojiano ya Amnesty International na mwanasheria aliyekuwa katika jopo lililoshauri mbinu katika ombi Na.2 la 2017 (*Media Council of Tanzania, LHRC, THRC dhidi ya Mwanasheria Mkuu wa Jamhuri ya Tanzania*) kwenye EACJ, jijini Dar es Salaam, Tanzania, Agosti 2019.

⁶² Rejea Na.2 ya 2017 (*Media Council of Tanzania, LHRC, THRC dhidi ya Mwanasheria Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania*) kwenye Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki (EACJ), uk. 7, aya ya 13, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

⁶³ *Media Council of Tanzania na wengine wawili v Mwanasheria Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Rejea Na. 2 ya 2017.*

⁶⁴ Mahojiano ya Amnesty International na Adelardus Kilangi, Mwanasheria Mkuu wa Tanzania, Dodoma, Tanzania, Machi 2019.

⁶⁵ Taarifa kwa vyombo vya habari kupitia aliyekua Waziri wa Habari, Utamaduni na Michezo, Nape Nnauye, Agosti 11, 2016, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

⁶⁶ Taarifa kwa Vyombo vya habari kupitia Nape Nnauye, aliyekuwa Waziri wa Agosti 11, 2016, iliyopo kwenye faili la Amnesty International, aya ya 2, tafsiri isiyo rasmi ya Amnesty International kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza.

Mkataba wa kuanzisha Jumuiya ya Afrika Mashariki wa kushika na kulinda kanuni za utawala wa sheria, uwajibikaji na uwazi, kati ya nyinginezo. Wakati wa kuandika ripoti hii, serikali ilikuwa haijatekeleza uamuzi huu wa mahakama”.

Ibara ya 38 ya Mkataba wa kuanzisha EAC inasema kuwa “nchi mwanachama au baraza litachukua bila kuchelewa, hatua zinazohitajika kutekeleza uamuzi wa mahakama.”⁶⁷ Ibara ya 39 inawapa wenye kesi haki ya kukata rufaa.⁶⁸

Huku Mkataba wa kuanzisha Jumuiya ya Afrika Mashariki ukiwa hautaji madhara ya kukataa kwa serikali kuendana na maamuzi ya mahakama, vyombo vya haki za binadamu vya kikanda na kimataifa vilianzishwa kuwezesha watu kutumia njia ya mahakama au njia nyingine zinazofaa kwa ajili ya ukiukwaji na unyanyasaji wa haki za binadamu wakati vyombo vya sheria vya taifa vimewaangusha. Serikali ya Tanzania kwa kutozingatia amri za mahakama ya EACJ inaonesha kutokuheshimu haki za binadamu na uhuru wa sheria.

2.3 KUZUIA KUJIELEZA MTANDAONI, UHALIFU NA KANUNI ZA KIHOLELA

“Watanzania wamenyamazishwa. Hawawezi kuongea kwa uwazi kuhusu hali ya kisiasa nchini. Hawawezi kutoa maoni kuhusu masuala yanayowaathiri kwa serikali au baina yao wenyewe.”

Mwanasheria wa haki za binadamu⁶⁹

Sheria ya Makosa ya Mtandao ya mwaka 2015 inakiuka haki ya kuchangia na kupokea taarifa mtandaoni. Inaharamisha uchapishaji mtandaoni wa “taarifa za uongo, danganyifu, zinazopotosha au zisizo sahihi”⁷⁰ na maneno machafu na ya kuchukiza. Ikiwa inahusu watumiaji wote wa mitandao ya kijamii, sheria hii inawashikilia kwa mfano, watumiaji wa WhatsApp kuwajibika kwa usahihi wa taarifa zinazotolewa kwenye jumbe binafsi.⁷¹ Kwa kutumia lugha pana na isiyofafanua kwa wazi makosa haya, Sheria hiyo inashindwa kufikia kanuni ya uhalali katika sheria ya kimataifa.⁷² Maana ya jumla ya makosa ingeweza kutafsiriwa kujumuisha taarifa nyingi isipokuwa taarifa rasmi za serikali.⁷³ Kama zilivyo sheria zingine zinazopinga habari za uongo kama vile kanuni katika Sheria ya Huduma za Habari zinazounda makosa yanayohusiana na vyombo vya habari⁷⁴, hili linawapa polisi mamlaka ya kuamua kile wanachodhani ni ukweli unaoidhinishwa na serikali. Sheria inazuia uhuru wa kujieleza, inaleta uchunguzi wa mtandaoni na inaweza kutumika kuzuia mawazo kinzani.

Polisi wana mamlaka yasiyohojiwa ya kutathmini taarifa na kuizuia bila udhibiti wa kimahakama.⁷⁵ Kifungu cha 20 kinamruhusu polisi kuulizia taarifa kutoka kwa watoa huduma ya mtandao na mitandao ya simu za mkononi na kutafuta na kukamata kifaa au data za kompyuta, zikiwemo jumbe.⁷⁶ Vilevile, Kanuni za Maudhui ya Mtandao ya mwaka 2018 zinatoa mamlaka zaidi kwa TCRA⁷⁷ zikiwezesha kuamrisha kutolewa kwa “maudhui yaliyozuiwa” ambayo yameelezewa kwa upana sana chini ya kanuni hizo kujumuisha maudhui ambayo “yanatumia lugha mbaya” na maudhui “yanayoonekana kupotosha au kudanganya umma.” Hili linaenda kinyume na mwongozo kutoka kwa Mtaalamu Maalum wa Umoja wa Mataifa (UN) juu

⁶⁷ Sura 38 ya Mkataba wa Kuundwa kwa Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC).

⁶⁸ Sura 39 ya Mkataba wa Kuundwa kwa EAC.

⁶⁹ Mahojiano ya Amnesty International na mwanasheria wa haki za binadamu, Arusha, Tanzania, Machi 2019.

⁷⁰ Kifungu cha 16 cha Sheria ya Makosa ya Mtandao, 2015.

⁷¹ Kifungu cha 16 cha Sheria ya Makosa ya Mtandao.

⁷² Kifungu cha 16 cha Sheria ya Makosa ya Mtandaoni kinaelezea kosa la jumla la “kuchapisha habari za uongo: mtu yoyote anayechapisha habari ya uongo au data kwa njia ya picha, maandishi, ishara au kwa namna nyingine yoyote katika mfumo wa kompyuta akijua kwamba habari kama hiyo au data ni ya uongo, ya kudanganya, kupotosha au si sahihi, na kwa nia ya kukashifu, kutisha, kudhalilisha, kutukana au vinginevyo kudanganya au kupotosha umma au kuficha kutenda kosa, anatenda kosa na akiwa hatiani anaweza kupigwa faini isiyopungua shilingi milioni tano au kwenda jela kwa muda usiopungua miaka mitatu au vyote kwa pamoja.”

⁷³ Mahojiano ya Amnesty International na wanasheria wawili, Februari 2019.

⁷⁴ Kifungu cha 50 cha Sheria ya Huduma ya Vyombo vya Habari.

⁷⁵ Kifungu cha 31, Sheria ya Makosa ya Mtandao.

⁷⁶ “Mtu, kwa nia ya kutenda kosa chini ya Sheria hii, hatoanzisha kurusha hewani jumbe ambazo hazijaombwa, kuzituma tena au kuzirusha tena hewani au kupitisha vichwa vya habari katika jumbe ambazo hazijaombwa.” “Ujumbe ambao haujaombwa” unatafsiriwa katika Sheria kama “ujumbe wowote wa kielektroniki ambao haujaombwa na mpokeaji”.

⁷⁷ Sehemu ya 2, Kanuni ya 4 ya Kanuni husika inaelezea mamlaka ya Mamlaka ya Kudhibiti Mawasiliano Tanzania (TCRA).

ya uendelezaji na ulinzi wa haki ya uhuru wa kutoa mawazo na kujieleza, David Kaye, kuwa “nchi zinapaswa kuepuka kupitisha aina za kanuni ambapo vyombo vya serikali, badala ya mamlaka za kisheria, zinakuwa ndiyo wasemaji wa maelezo ya kisheria”.⁷⁸

Sheria ya Makosa ya Mtandao ya mwaka 2015 iliongeza udhibiti wa uhuru wa kujieleza mtandaoni kwa kuanzisha na kutumia madaraka kuchunguza intaneti. © Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

Tangu mwaka 2018, serikali ya Tanzania imebana udhibiti na ukaguzi wa uhuru wa kujieleza wa mtandaoni kwa kuanzisha na kutumia mamlaka kuchunguza intaneti. Kanuni za Mawasiliano ya Kielekttroniki na Posta (Maudhui ya Kimtandao) zilipitishwa mwezi Machi 2018. Zinatoa uminyaji mpana kwenye maudhui ya kimtandao, zinawataka watu wanaoblogu kujisajili na kuruhusu uchunguzi wa migahawa ya intaneti bila uangalizi wa kimahakama.⁷⁹ Pamoja na Sheria ya Makosa ya Mtandao ya Mwaka 2015 inayoharamisha uchapishaji wa taarifa za “uongo”, sheria hizi zinapunguza uhuru kwa ajili ya majadiliano ya umma na kudharau faragha ya watumiaji wa mtandao. Hata kama ni mapema sana kufanya hitimisho juu ya namna gani sheria hizi zitatumika na kutekelezeka, zote zikiwa katika hatua za mwanzo za kutekelezwa, tayari kuna mifano kama ilivyooneshwa hapo chini, ambayo inaonesha namna gani sheria hizi zimekuwa zikitumika kuzuia watanzania kujieleza wenyewe mtandaoni kwa uhuru kuhusu masuala nyeti ya kisiasa.

2.3.1 UTEKELEZAJI WA SHERIA YA MAKOSA YA MTANDAO

Kwa mujibu wa Chama cha Wanasheria wa Tanganyika (TLS), kufikia mwezi Februari 2019, watu wapatao 56 walikuwa wameshtakiwa kwa makosa chini ya Kifungu cha 16 cha Sheria ya Makosa ya Mtandao ya Mwaka 2015.⁸⁰ Shirika la Amnesty International, liliwahoji watu wanne ambao walikuwa wameshtakiwa chini ya sheria hii katika kesi za mahakamani zilizomalizika na zinazoendelea.⁸¹ Tarehe 10 Juni 2016, Idara ya Upelelezi wa Makosa ya Jinai ya Tanzania, ilimtaka Maxence Melo na Micke William, waanzilishi wa *Jamii Forums*, tovuti binafsi ya kuripoti, kutoa taarifa za mtu ambaye alidai katika jukwaa hilo kuwa benki ya biashara ya Tanzania ilihusika na ulaghai wa benki. Tarehe 16 Desemba 2016, walishtakiwa kwa kutoendana na amri hii ya ufichuaji chini ya Kifungu cha 22(2) cha Sheria ya Makosa ya Mtandao ya mwaka

⁷⁸ UNGA, Kikao cha Thelathini na nane cha Baraza la Haki za Binadamu, Taarifa ya Mtaalamu Maalum wa Umoja wa Mataifa (UN) juu ya uendelezaji na ulinzi wa haki ya uhuru wa kutoa mawazo na kujieleza, Aprili 6, 2018, A/HRC/38/35 aya ya 68.

⁷⁹ Kifungu hiki kinatoa mamlaka kwa Waziri wa mawasiliano kutunga kanuni baada ya kupata mapendekezo kutoka Kamati ya maudhui.

⁸⁰ Mahojiano ya Amnesty International na Fatma Karume, aliyekuwa rais wa Chama cha Wanasheria Tanganyika (TLS), Dar es Salaam, Tanzania, Februari 2019.

⁸¹ Madai Rasmi yaliyotumwa kwa Mwanasheria wa *Jamii Forums* Juni 10, 2016, yaliyopo kwenye faili la Amnesty International.

2015 na kwa kusimamia jukwaa ambalo halijasajiliwa nchini Tanzania chini ya Kifungu cha 79(c) cha Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta ya mwaka 2010.⁸² Huku Mahakama ya Hakimu Mkazi Kisitu, Dar es Salaam ikiwashtaki tarehe 1 Juni 2018 kwa kuzuia uchunguzi chini ya kifungu cha 22(2) cha Sheria ya Makosa ya Mtandao ya mwaka 2015 kwa kukataa kuendana na amri ya ufichuaji, mahakama iliamua tarehe 23 Februari 2019 kuwa wawili hao walikuwa na kesi ya kujibu kwa “kutoendana na amri ya ufichuaji wa data” na “kumiliki jukwaa ambalo halijasajiliwa nchini Tanzania” chini ya Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta ya mwaka 2010.⁸³

Maxence Melo aliliambia shirika la Amnesty International kuwa “Nimekuwa mahakamani kwa zaidi ya mara 118. Kuna muda ninaenda mahakamani angalau mara mbili kwa wiki kuhusiana na kesi mbili ambazo zinaendelea”.⁸⁴ Mashtaka ya kujirudia dhidi ya wawili hao na kupelekwa kwao mahakamani mara kwa mara ni ishara za unyanyasaji wa kimahakama.

Amnesty International pia ilimuhoji Juvenal Shirima, Bob Wangwe Chacha na Abdul Nondo ambao walikamatwa na kushtakiwa kila mtu kivyake kwa uchapishaji wa taarifa za uongo chini ya Kifungu cha 16 cha Sheria ya Makosa ya Mtandao ya Mwaka 2015. Wote walikuwa wanafunzi viongozi wa chuo kikuu kwa kipindi walichokuwa wamekamatwa na kushtakiwa mahakamani.

Polisi nchini Tanzania ilimkamata Juvenal Shirima katika Chuo Kikuu cha Ardhi mnamo tarehe 13 Januari 2017 na kumweka kizuizini katika kituo kikubwa cha polisi kwa siku 14 kabla ya kushtakiwa mnamo tarehe 27 Januari 2017 kwa kosa la uchapishaji wa taarifa za uongo.⁸⁵ Taarifa iliyoandikwa kwenye hati ya mashtaka kwa Kiswahili inasema: “[...] Nimepokea taarifa kuwa kuna mipango mibaya iliyofanywa na inayofanywa dhidi ya Godbless Lema...”⁸⁶ Juvenal Shirima aliachiliwa kwa shilingi za kitanzania milioni mbili (takriban dola za Marekani 870) mnamo tarehe 27 Januari na baadae kushtakiwa kwa misingi kuwa hakukuwa na mlalamikaji katika kesi ya tarehe 3 Julai 2017.⁸⁷

Bob Chacha Wangwe alishtakiwa na kupatikana na hatia tarehe 15 Novemba 2017 na Mahakama ya Hakimu Mkazi ya Kisutu kwa kuchapisha taarifa kupitia mtandao wa kijamii wa Facebook kuhusu siasa za Zanzibar kwa lengo la kupotosha umma mnamo tarehe 15 Machi 2016.⁸⁸ Taarifa hiyo iliyoandikwa katika hati ya mashtaka kwa Kiswahili inasema: “[...] Tanzania ni nchi ambayo...inaongeza chuki kwa watu...matokeo ya kuminya demokrasia nchini Zanzibar ni hatari zaidi kuliko muungano wenyewe...haiwezekani Zanzibar kuwa koloni la Tanzania bara kwa sababu za kipuuzi...”⁸⁹ Upande wa mashtaka ulitumia taarifa ambazo hazijachapwa kutoka kwenye simu ya Bob Chacha Wangwe iliyochukuliwa na Idara ya ushahidi wa kisayansi kuhusu uhalifu (Forensiki) ya kitengo cha makosa ya mtandao cha polisi wakati wa uchunguzi wao.⁹⁰ Alipewa adhabu ya faini ya shilingi za kitanzania milioni tano (ambazo ni zaidi ya Dola za Marekani 2100) au kifungu jela cha mwaka mmoja na nusu ila aliamua kulipa faini. Tarehe 27 Machi 2019, Mahakama Kuu ilipinga⁹¹ maamuzi⁹² hayo kwa misingi kuwa mahakama haikuwa imetambua kwa usahihi vipengele vya kosa hilo.

Mnamo tarehe 21 Machi 2018, polisi nchini Tanzania walimshtaki Abdul Nondo kwa uchapishaji wa taarifa za uongo chini ya Kifungu cha 16 cha Sheria ya Makosa ya Mtandao ya mwaka 2015 na kutoa taarifa za uongo kwa mfanyakazi wa serikali kinyume na Kifungu cha 122 (a) cha Kanuni ya Adhabu ya mwaka 1945.⁹³ Abdul Nondo alikuwa ametuma ujumbe kwa rafiki yake akisema, “Niko hatarini.”⁹⁴ Abdul Nondo

⁸² Mahojiano ya Amnesty International na Maxence Melo, Dar es Salaam, Tanzania, Machi 2019 na mahojiano kwa njia ya simu Aprili na Mei 2019; na hati ya mashtaka ya tarehe 16 Decemba 2016 iliyopo pia kwenye faili la Amnesty International.

⁸³ Mahojiano ya Amnesty International na Maxence Melo, Dar es Salaam, Tanzania, Machi 2019 na mahojiano kwa njia ya simu Aprili na Mei 2019. Maamuzi ya Mahakama ya Hakimu Mkazi, Kisutu ya Februari 23, 2019, yaliyopo pia kwenye faili la Amnesty International.

⁸⁴ Mahojiano ya Amnesty International na Maxence Melo, Dar es Salaam, Tanzania, Machi 2019 na mahojiano kwa njia ya simu Aprili na Mei 2019.

⁸⁵ *Kesi ya Jinai Na. 26 ya 2017 katika Mahakama ya Hakimu Mkazi wa Dar es Salaam, Kisutu.*

⁸⁶ Tafsiri isiyo rasmi ya Amnesty International kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza.

⁸⁷ *Kesi ya Jinai Na. 26 ya 2017 katika Mahakama ya Hakimu Mkazi wa Dar es Salaam, Kisutu.*

⁸⁸ *Kesi ya Jinai Na. 167 ya 2016 katika Mahakama ya Hakimu Mkazi, Kisutu.*

⁸⁹ Tafsiri isiyo rasmi ya Amnesty International kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza.

⁹⁰ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na Bob Wangwe Chacha, Aprili 2019 na hukumu ya *Rufaa ya Jinai Na. 370 ya 2018* iliyopo pia katika faili la Amnesty International.

⁹¹ *Rufaa ya Jinai Na. 370 ya 2018.*

⁹² *Kesi ya Jinai Na. 167 ya 2016 katika Mahakama ya Mkazi, Kisutu.*

⁹³ Hati ya Mashtaka, kwenye faili la Amnesty International.

⁹⁴ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na Abdul Nondo, Aprili 2019 na hati ya mashtaka ambayo pia iko katika faili la Amnesty International.

hakukutwa na hatia⁹⁵ na Mahakama ya Hakimu Mkazi ya Iringa tarehe 5 Novemba 2018 baada ya mahakama kuamua kuwa upande wa mashtaka ulishindwa kuthibitisha kuwa alitoa taarifa za uongo.⁹⁶

Kwa mujibu wa Mwanasheria Mkuu wa Tanzania “Sheria ya Makosa ya Mtandao iliundwa kushughulikia makosa ya mtandaoni ikiwemo uhalifu wa kifedha, kutoa taarifa za uongo na utoaji hovyoyote wa taarifa bila kufikiria kuhusu athari. Matokeo lazima yawe makubwa.”⁹⁷

2.3.2 KUDHIBITI SUALA LA KUBLOGU

Kanuni za Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Maudhui ya Kimtandao) za Tanzania, ambazo kwa jumla zinafahamika kama “Kanuni za Maudhui ya Mtandao,” zinamtafsiri mtu anayeblogu kama mwandishi au kundi la waandishi wanaomiliki na kuendesha shughuli za kublogu au matendo mengineyo yoyote kama vile kublogu.⁹⁸ Kanuni hizo zinatafsiri blogu au ukurasa wa blogu kama tovuti yenye uzoefu, mitazamo na maoni ya mwandishi au waandishi ikiwa ni pamoja na habari moto moto, matukio, majarida, matangazo ya biashara na picha mnato, picha za video na viungo kwenda tovuti nyingine.⁹⁹ Kanuni hizo zinawataka watu wanaoblogu kusajiliwa kama watoa maudhui ya mtandao na kulipa shilingi za kitanzania 2,500,000 (zaidi ya Dola za kimarekani 1000) kama gharama za maombi na ada za leseni ya awali, na ada ya kila mwaka ya shilingi za kitanzania 1,000,000 (takriban Dola za Marekani 435).¹⁰⁰ Zikiwa ni zaidi ya mara nne ya wastani wa pato la mwaka la kila Mtanzania la Dola za Marekani 1,050.7¹⁰¹, kwa mwaka 2018, ada hizi ni aghali sana.¹⁰² Kwa kuipa TCRA madaraka yasiyohojiwa ya kutaka wapewe “nyaraka au taarifa zozote” kadri “watakvayohitaji” kama sehemu ya maombi, kanuni hizo pia zinawaweka watu wanaoblogu chini ya uchunguzi makini wa serikali usiostahili.¹⁰³

Mwezi Juni 2018, TCRA iliwaamuru watu wanaoblogu na majukwaa yote ya kimtandao ambayo yalikuwa hayajasajiliwa, yakiwemo *JamiiForums*, *Dar Mpya*, *Mwana wa Makonda Media*, *Innowise TZ* na *Fikra Pevu* kusitisha shughuli zao au wakabiliwe na mashtaka ya jinai.¹⁰⁴ Kwa mujibu wa *Jamii Forums*, *Dar Mpya* na *Mwana Makonda Media*, ilibidi wakubaliane na masharti hayo ya usajili, ikiwa ni pamoja na kulipa ada...¹⁰⁵

Kudhibiti watu wanaoblogu ni kinyume na mapendekezo ya aliyekuwa Mtaalamu Maalum wa Umoja wa Mataifa (UN) juu ya uendelezaji na ulinzi wa haki ya uhuru wa kutoa mawazo na kujieleza kwamba serikali zinapaswa kuwezesha suala la kuwepo kwa mawasiliano ya faragha, salama na yasiyoweza kujulikana majina.¹⁰⁶ Alisema kwamba hali ya kutojulikana majina “inawawezesha watu kujieleza kwa uhuru bila woga wa kuadhibiwa au kushutumiwa,” kwamba “kuminya hali ya kutojulikana majina kuna madhara ya kuogofya, yanayokosesha uhuru wa kutoa taarifa na mawazo” na pia kunawafanya “watu kuwa katika hatari ya aina nyingine za kuchunguzwa na serikali.”¹⁰⁷

2.3.3 UCHUNGUZI WA MIGAHAWA YA INTANETI

Tangu mwezi Machi 2018, migahawa ya intaneti imekuwa chini ya uchunguzi mkubwa na kutakiwa kisheria kutunza kumbukumbu zote za mawasiliano, jambo linaloingilia haki ya watu kuwa na faragha na uhuru wa

⁹⁵ *Kesi ya Jinai Na. 13 ya 2018 katika Mahakama ya Hakimu Mkazi, Iringa.*

⁹⁶ *Kesi ya Jinai Na. 13 ya 2018 katika Mahakama ya Hakimu Mkazi, Iringa.*

⁹⁷ Mahojiano ya Amnesty International na Mwanasheria Mkuu wa Serikali Adelardus Kilangi, Dodoma, Tanzania, Machi 2019.

⁹⁸ Sehemu ya 1 ya Kanuni za Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Maudhui ya Kimtandao) zinazorejelewa kwa ujumla kama Kanuni za Maudhui ya Kimtandao.

⁹⁹ Kanuni ya 3 ya Kanuni za Maudhui ya Kimtandao.

¹⁰⁰ Kanuni ya 14 ya Kanuni za Maudhui ya Kimtandao.

¹⁰¹ Takwimu za Hesabu za Taifa za Benki ya Dunia na Shirika la Ushirikiano wa Kiuchumi na Maendeleo (OECD) Mafaii ya Data za Hesabu za Taifa,

Wastani wa Pato la Taifa (GDP) (Kwa sasa Dola za Marekani), 2019, www.data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD

¹⁰² Benki ya Dunia, *Benki ya Dunia Tanzania*, Aprili 1, 2019, www.worldbank.org/en/country/tanzania/overview

¹⁰³ Kanuni ya 14.

¹⁰⁴ Kamati ya Kutetea Waandishi wa Habari (CPJ), “Tanzania forces forums, blogs, and streaming websites to comply with draconian regulations” [Tanzania yalazimisha majukwaa, blogu, na tovuti za kuonesha picha wakati huo huo kukubaliana na kanuni kandamizi], Juni 12, 2018, www.cpi.org/2018/06/tanzania-forces-forums-blogs-and-streaming-websites.php

¹⁰⁵ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na wanaoblogu wanne na wakurugenzi wawili wa majukwaa ya mtandaoni, Julai 2019.

¹⁰⁶ UNGA, HRC, Kikao cha Ishirini na Tatu, Taarifa ya Mtaalamu Maalum wa Umoja wa Mataifa (UN) juu ya uendelezaji na ulinzi wa haki ya uhuru wa kutoa mawazo na kujieleza, *Frank La Rue*, A/HRC/23/40, Aprili 17, 2013, aya ya 88 – 90.

¹⁰⁷ UNGA, HRC, Kikao cha Ishirini na Tatu, Taarifa ya Mtaalamu Maalum wa Umoja wa Mataifa (UN) juu ya uendelezaji na ulinzi wa haki ya uhuru wa kutoa mawazo na kujieleza, *Frank La Rue*, A/HRC/23/40, Aprili 17, 2013, aya ya 23, 49 na 48.

kujieleza. Kanuni za Maudhui ya Kimtandao zinawataka wamiliki wa migahawa ya intaneti kuandikisha watumiaji wa huduma hiyo kwa kutumia vitambulisho na kompyuta zote kuwa na anwani za kudumu za Itifaki ya Intaneti (IP). Pia zinawataka wamiliki kuweka kamera za kiuchunguzi na kutunza picha zote, pamoja na daftari la watumiaji, kwa miezi 12. Kadhalika, wamiliki nilazima waweke mfumo wa kuzuia kuingia katika maudhui yaliyokatazwa ambayo yanatafsiriwa kwa ujumla kama vile “maudhui ya uongo ambayo yanaweza kuupotosha au kuudanganya umma.”¹⁰⁸ Kushindwa kutekeleza hilo kunaadhibiwa kwa kifungo kisichopungua miezi 12 jela, au faini isiyopungua shilingi za kitanzania 5,000,000 (takriban Dola za Marekani 2,200), au vyote kwa pamoja.¹⁰⁹ Sheria haiweki kiwango cha juu cha faini huku ikiacha suala hilo chini ya uamuzi wa mahakama.

Kanuni za Maudhui ya Mtandao zinawataka wamiliki wa migahawa ya intaneti kuweka kamera za uchunguzi na kuwa na orodha ya majina ya watumiaji. © Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

Hatua hizi ni uingiliaji ulio kinyume cha sheria na wa kiholela kwenye faragha chini ya Ibara ya 17(1) ya ICCPR.¹¹⁰ Uchunguzi unapaswa kufanywa tu pale inapokuwa lazima na kwa kiwango sahihi kwa ajili ya kulinda maslahi halali¹¹¹ chini ya uangalizi wa kimahakama na kwa namna bayana kwa kipindi maalumu.¹¹² Mtaalamu Maalum wa Umoja wa Mataifa (UN) juu ya uendelezaji na ulinzi wa haki ya uhuru wa kutoa mawazo na kujieleza amebainisha ya kwamba kutunza kumbukumbu kwa lazima kunaiwezesha serikali kuwafuatilia watumiaji wa intaneti¹¹³ na sheria zinazolazimisha kufichua watumiaji katika migahawa ya intaneti ni jambo linalotia hofu sana katika mazingira ambayo matumizi ya kompyuta binafsi ni kidogo.¹¹⁴

Mashirika kadhaa yasiyo ya kiserikali (NGOs), yakiwemo LHRC, Mtandao wa Watetezi wa Haki za Binadamu Tanzania (THRDC), MCT, Chama cha Wanahabari Wanawake Tanzania (TAMWA), Jukwaa la Wahariri Tanzania (TEF) na *Jamii Media* (kwa sasa *Jamii Forums*) yalipinga kanuni hizo mahakamani kupitia maombi ya kupitia upya sheria, ikiwemo kwa misingi kwamba zilikuwa za kiholela, zisizokuwa bayana na kwamba zilipitishwa kinyume cha sheria. Waombaji walipata amri ya mahakama ya kusitisha kwa muda matumizi ya kanuni hizo mnamo Mei 4, 2018. Mwanasheria Mkuu wa Serikali alipata ushindi katika rufaa dhidi ya uamuzi huo kwa sababu tatu, “kwamba waombaji walipaswa kwanza kuwa wametumia kikamilifu hatua mbadala, kama vile usuluhishi ...kwamba maombi hayo ya kupitia upya sheria hayakukidhi kanuni na vigezo

¹⁰⁸ Kanuni ya 9, wajibu wa watoa huduma za intaneti, Government Notice No. 133, 16 Machi 2018, www.tcr.go.tz/images/documents/regulations/SUPP_GN_NO_133_16_03_2018_EPOCA_Online_Content_Regulations_2018.pdf

¹⁰⁹ Sehemu ya 5 ya Kanuni za Maudhui ya Mtandaoni.

¹¹⁰ Mkataba wa Kimatafa kuhusu Haki za Kiraia na Kisias (ICCPR), Sura ya 17(1).

¹¹¹ ICCPR, Article 19 (3).

¹¹² A/HRC/41/35 – aya ya 50 (c).

¹¹³ A/HRC/23/40 – aya ya 66.

¹¹⁴ A/HRC/23/40 – aya ya 68.

ambavy mahakama inapaswa kuvizingatia kwa kesi za kiraia, ¹¹⁵[na] kwamba waombaji hawakuwa na haki wala uwezo wa kupeleka kesi yao mahakamani chini ya Taratibu za Kupitia Upya Sheria.”¹¹⁶Amri ya kusitisha kwa muda ilibatilishwa katika rufaa ya tarehe 28 Mei 2018. Kisha Mashirika yasiyo ya Kiserikali yalikata rufaa Mahakama Kuu Mtwara lakini yakashindwa mnamo tarehe 9 Januari, 2019.¹¹⁷Jaji aliamua kwamba Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo hakwenda nje ya mamlaka yake kisheria au kutofuata sheria kwa kutangaza kanuni hizo.¹¹⁸Hata hivyo, Jaji aliamua kwamba Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo alivuka mipaka ya mamlaka yake katika kutafsiri “maudhui” kwa mapana zaidi katika kanuni kuliko ilivyo katika sheria mama, Sheria ya Huduma ya Vyombo vya Habari.

Tafsiri pana sana na isiyo bayana ya kanuni kuhusu maudhui inafanya kuwa vigumu kupima ni kauli au mwenendo upi unakuwa jinai. Jaji aliagiza kuondolewa kwa tafsiri ya maudhui katika kanuni,¹¹⁹akiamuru itumike tafsiri ambayo si pana iliyo katika Sheria ya Huduma ya Vyombo vya Habari.¹²⁰

Hofu za watu kuhusu kuchunguzwa, zinakolezwa zaidi na maelezo ya Rais John Magufuli kwamba anafuatilia kwa karibu mawasiliano ya viongozi waandamizi wa serikali. Gazeti la *The East African* liliripoti kwamba, akiongea wakati wa kuapishwa kwa mawaziri, Rais aliwatahadharisha walioteuliwa kuwa alisikiliza maongezi yao na hiyo ndiyo ilikua sababu ya kubadilisha baraza la mawaziri: “Nilipofuatilia ujumbe wa simu kati ya Waziri wa Afya na Zainab Chaula (ambaye alikuwa Naibu Katibu Mkuu Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa anayeshughulikia Afya) niligundua kukwaruzana katika uhusiano wao wa kikazi. Kwa hiyo, ili kukomesha ugomvi wao, niliamua kuwaweka chini ya Wizara moja ...”.¹²¹Uingiliaji kwenye faragha ya wafanyakazi wa serikali kinyume cha sheria unaweza kuingilia uhuru wao na unapeleka ujumbe mkali kwa watu wengine ya kwamba hakuna aliye salama dhidi ya kuchunguzwa na serikali.

Mnamo Novemba 2013, Kamati ya Masuala ya Kijamii, Kibinadamu na Kitamaduni ya Mkutano Mkuu wa Umoja wa Mataifa (UNGA) ilipitisha azimio kuhusu faragha katika zama za kidijitali.¹²²Azimio hilo linasisitiza kwamba “[...] uchunguzi ulio kinyume cha sheria na za kiholela na/au kuingilia mawasiliano pamoja na kukusanya taarifa binafsi kinyume cha sheria na kiholela, ambayo ni matendo ya kuingilia uhuru binafsi kwa kiwango cha juu, yanakiuka haki ya faragha na uhuru wa kujieleza na yanaweza kuwa kinyume cha maadili ya jamii ya kidemokrasia.”¹²³Mwezi Novemba 2016, Tume ya Afrika kuhusu Haki za Binadamu na Haki za Watu nayo pia ilipitisha Azimio kuhusu Haki ya Uhuru wa Kujieleza kupitia Intaneti barani Afrika¹²⁴ikisisitiza haki ya uhuru wa kupata taarifa na kujieleza ziliyohifadhiwa kwenye Ibara ya 9 ya Mkataba wa Afrika kuhusu Haki za Binadamu na Watu na katika mikataba mingine ya kimataifa ya haki za binadamu na kutambua nafasi ya intaneti katika kuendeleza haki za binadamu na watu barani Afrika.

¹¹⁵ Mwanasheria Mkuu wa Serikali alitoa hoja kwamba afidaviti kwa ajili ya kusikilizwa shauri kwa faragha ilikuwa na makosa yasiyorekebisha kwa kwenda kinyume na sheria ya Tanzania mwenendo wa mashauri ya madaai.

¹¹⁶ Kanuni 4 ya Kanuni za Mapitio ya Hukumu. Ni yule mtu tu aliyethiriwa na maamuzi ya mamlaka ndiye anaweza kuiomba mahakama ili kupata haki chini ya utaratibu wa kupitia upya hukumu.

¹¹⁷ Katika Shauri la Kupinga Vipengele vya Kanuni ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Maudhui ya Mtandaoni), 2018.

¹¹⁸ Katika Shauri la Kupinga Vipengele vya Kanuni ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Maudhui ya Mtandaoni), 2018.

¹¹⁹ Katika Shauri la Kupinga Vipengele vya Kanuni ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Maudhui ya Mtandaoni), 2018.

¹²⁰ “Maudhui” inamaanisha habari kwa njia ya mazungumzo au sauti nyingine, data, maandishi au picha, michoro ikiwemo vibonzo na vitu vingine vya aina hiyo iwe ni picha mnato au picha mjongeo.

¹²¹ “Rais Magufuli aeleza kwa nini anadukua ujumbe wa simu wa wateule wake”, The Citizen, Januari 9, 2019, www.thecitizen.co.tz/News/President-Magufuli-reveals-why-he-monitors-phone-1840340-4927626-cl95csz/index.html

¹²² UNGA, “The right to privacy in the digital age.” [Haki ya ufuraha katika kizazi cha kidijitali.] A/C.3/68/L.45/Rev.1, Novemba 20, 2013.

¹²³ UNGA, The right to privacy in the digital age, [Haki ya ufuraha katika kizazi cha kidijitali], A/C.3/68/L.45/Rev.1, Novemba 20, 2013, aya ya 8.

¹²⁴ ACHPR/Res. 362 (LIX) 2016.

3. UINGILIAJI ULIOKITHIRI KWA KUTHIBITISHA UKWELI KATIKA TAKWIMU RASMI

Sheria ya Takwimu ya mwaka 2015 inadhiti na kupunguza ukusanyaji, utoaji na usambazaji wa takwimu. Kwa sasa mamlaka za Tanzania zina mamlaka makubwa ya kukagua kilichoandikwa huku ikiminy haki ya kupata taarifa na uhuru wa kujieleza.

Mnamo Mei 2019, serikali ya Tanzania ilirekebisha Sheria ya Takwimu ya 2015 kupitia Marekebisho ya Sheria Mbalimbali Na.3 ya 2019,¹²⁵yaliyotangazwa tarehe 9 Juni na kujadiliwa Bungeni kwa 'hati ya dharura' ambayo iliharakisha kupitishwa kwake.¹²⁶Marekebisho ya Mei 2019 yaliunda "Kamati ya Kiufundi ya Takwimu" ya wajumbe watano wanaoteuliwa na Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo ili kupitia takwimu zisizo rasmi ambazo serikali haikubaliani nazo.

Kabla ya marekebisho hayo¹²⁷, ni Ofisi ya Takwimu ya Taifa (NBS) pekee na taasisi zilizoidhinishwa na NBS ndizo zilizoweza kukusanya takwimu rasmi kwa kuwa NBS iliwakataza watu binafsi kutoshirikishana hadharani taarifa za kitakwimu zenye lengo la kubatilisha, kuvuruga au kuwafanya watu kutoamini takwimu rasmi.¹²⁸Kuhoji, kupinga au kutilia shaka takwimu rasmi za serikali ilikuwa kosa kisheria.¹²⁹Licha ya mabadiliko hayo, serikali bado ina madaraka makubwa ya kudhibiti nani anaweza kukusanya na kusambaza kile kilicho cha kweli. Serikali bado inaamua kipi ni cha kweli na kipi cha ni cha uongo huku ikitengeneza jambo la hatari ambalo ni ukweli unaoidhinishwa na serikali.¹³⁰Sheria hii inahamasisha serikali kuingilia zaidi katika suala la kushirikishana habari kwani Kamati husika inayo madaraka yasiyoweza kuhojiwa ya kuwaagiza watoa taarifa za kitakwimu kuchapisha marekebisho.¹³¹

Sheria ya Takwimu ya mwaka 2015 imeandikwa kwa lugha isiyo bayana na inakosa mwongozo wa kubainisha uongo na kuutofautisha na makosa. Uandishi tata kama huo hauendani na matakwa ya sheria ya kimataifa ya haki za binadamu kuwa uminyaji kwenye uhuru wa kujieleza uwe kwa ajili ya kulinda maslahi

¹²⁵ Sheria ilipitishwa na Bunge la Tanzania mnamo Juni 27, 2019 na kuanza kutumika Juni 30, 2019.

¹²⁶ Marekebisho mbali mbali Na. 3 ya 2019 pia yalifanya marekebisho kwenye Sheria ya Makampuni, Sheria ya Hatimiliki na Haki Jirani, Sheria ya Filamu na Michezo ya Kuigiza, Sheria ya NGO, Sheria ya Vyama, Sheria ya Huduma za Meli na Wakala na Sheria ya Kusajili Wadhamini.

¹²⁷ Mnamo Septemba 2018, serikali iliifanyia marekebisho Sheria ya Takwimu ya, 2015 na kufanya kuwa kosa la jinai kusambaza takwimu ambazo hazijaidhinishwa na NBS au kuchapisha takwimu za "uongo".

¹²⁸ Sheria ya Takwimu, 2015, Kifungu cha 24.

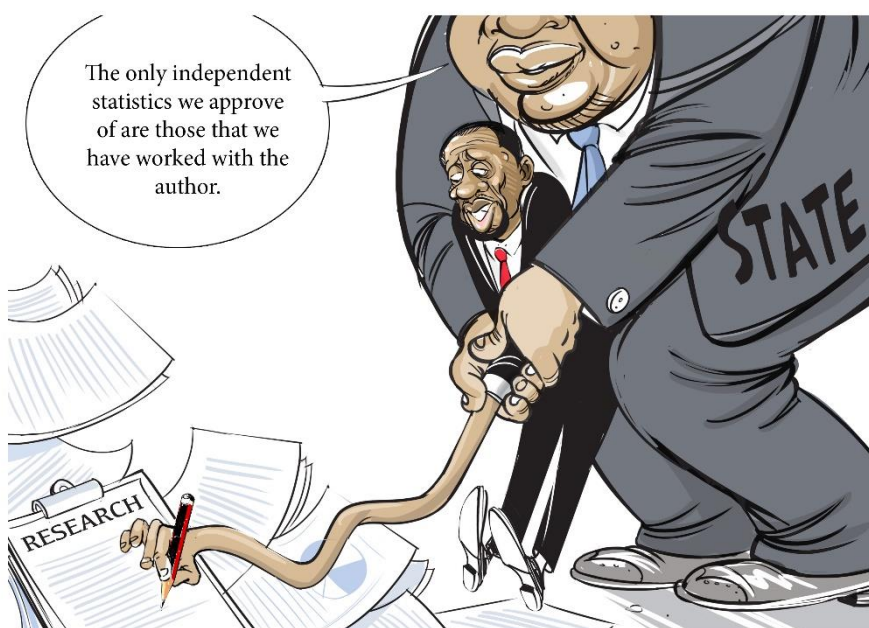
¹²⁹ Kifungu cha 24 cha Sheria ya Takwimu kinaweka adhabu ya jinai, ikiwa ni pamoja na faini isiyopungua shilingi milioni 10 (takribani Paundi za Uingereza 3600) au kifungo kisichopungua miaka mitatu jela au vyote, kwa kuchapisha takwimu bila ya idhini ya NBS au kwa kuchapisha takwimu za "uongo".

¹³⁰ Kama serikali haikubaliani na matokeo yaliyotangazwa inaweza kutoa taarifa ili kuonesha maeneo yote ya kutokukubaliana au kupeleka suala hilo kwenye Kamati ya Kitaalamu ya Takwimu. Kwa sasa, Sheria ya Takwimu inasema kwamba maamuzi ya Kamati ya Kitaalamu ya Takwimu yanapaswa kutangazwa na ndiyo "yatakuwa kauli ya mwisho na hitimisho." Ikiwa mtoa takwimu ataziiondoa kabla ya uamuzi wa Kamati ya Kitaalamu ya Takwimu, Kamati inayo mamlaka "kumuagiza mtoa takwimu kuchapisha uamuzi wake wa kuziondoa na kutoa sababu kwa nini ..." Ikiwa Kamati itaona kuna makosa katika takwimu zozote zinazopingwa, inayo mamlaka ya kuagiza kwamba yafanyike masahihisho.

¹³¹ Kifungu cha 24F (b), Marekebisho Mbalimbali Na. 3 ya 2019.

halali na kwamba ni wa lazima na wenye uwiano katika kulinda maslahi hayo. Sheria haiko wazi vya kutosha kwa mtu kuweza kujua namna ya kurekebisha mwenendo wake unaovunja kanuni ya uhalali.¹³²

Kabla ya Sheria ya Takwimu kufanyiwa marekebisho ya mwaka 2018, *Twaweza*, shirika la utafiti linalohamasisha uwezo wa wananchi kijamii na kisiasa na uwajibikaji wa serikali, lilikumbana na manyanyaso kwa kuendesha kura ya maoni. Baada ya kutangaza matokeo yake Julai 2018, kura hiyo ya maoni ilionyesha kwamba kiwango cha kukubalika cha Rais Magufuli kilikuwa kimeporomoka kwa asilimia 41 katika mwaka wake wa kwanza madarakani.¹³³ Tume ya Sayansi na Teknolojia (COSTECH), shirika la umma la kuratibu na kuendeleza utafiti na maendeleo ya teknolojia nchini Tanzania, liliwaandikia *Twaweza*¹³⁴ likiwataka kueleza kwa nini wasishitakiwe kwa kufanya utafiti bila kibali.¹³⁵ Katika mahojiano kwa njia ya runinga ya tarehe 10 Juni 2018, aliyekuwa Kaimu Mkurugenzi Mkuu wa COSTECH, Amos Nungu alithibitisha kwamba COSTECH walipeleka hiyo barua.¹³⁶ Waliwashutumu *Twaweza* kwa kuvunja Kifungu cha 11 cha Miongozo ya Kitaifa ya Usajili wa Tafiti na Utafiti inayotaka usajili wa miradi ya utafiti. Mkurugenzi Mtendaji wa *Twaweza* alieleza kwamba walikuwa wamepewa idhini hiyo ingawa COSTECH haina madaraka kisheria ya kusimamia kura za maoni.¹³⁷ Madaraka ya COSTECH ni kuratibu na kuhamasisha shughuli za utafiti na maendeleo ya teknolojia nchini Tanzania.¹³⁸ COSTECH inatafsiri utafiti kama “[...] njia ya kiutaratibu na ya kiumakini fasaha ya kutafuta majibu ya maswali. Kwa kufanya hili, idadi ya hakika ya utaratibu na hatua inazingatiwa. Lakini kwa idhini ya kufanya utafiti, utafiti umeelezwa kwa mapana sana. Unajumuisha shughuli zote zinazohusisha ukusanyaji wa taarifa ambazo zinamwezesha mtu kuelewa jambo fulani.”¹³⁹

Sheria ya Takwimu ya mwaka 2015 inaruhusu uingiliaji wa serikali kwenye ukusanyaji, uzalishaji na usambazaji wa takwimu. © Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

¹³² Sura ya 19 na 20 ya ICCPR.

¹³³ *Twaweza*, “Rais 7 kati ya 10 waafiki utendaji kazi wa Rais Magufuli: Kukubalika kwa Rais kuko juu kati ya wazee na wale wenye elimu ya chini”, taarifa kwa vyombo vya habari, Juni 15, 2018, [www.twaweza.org/uploads/files/PerformancePoliticsPressRelease-EN-FINAL\(1\).pdf](http://www.twaweza.org/uploads/files/PerformancePoliticsPressRelease-EN-FINAL(1).pdf)

¹³⁴ Barua ya COSTECH kwenda *Twaweza*, Julai 9, 2018, iliyopo kwenya faili la Amnesty International.

¹³⁵ Barua ya COSTECH kwenda *Twaweza*, Julai 9, 2018, iliyopo kwenya faili la Amnesty International.

¹³⁶ Kaimu Mkurugenzi Mkuu wa COSTECH, Amos Nungu, akiongea na waandishi wa habari kuhusu utaratibu wa kusajili utafiti, Julai 11, 2018, www.youtube.com/watch?v=maKxjLbvxHg

¹³⁷ Mahojiano ya Amnesty International na Aidan Eyakuze, Dar es Salaam, Tanzania, Februari 2019.

¹³⁸ Waraka wa Serikali MPEC/B/10/1 wa Mei 4, 1980 uliotolewa na Wizara na Uchumi.

¹³⁹ COSTECH, idhini ya kufanya utafiti, 2019, www.costech.or.tz/?page_id=1625

Mnamo tarehe 14 Novemba 2017, COSTECH ilipiga marufuku ripoti ya shirika la kutetea haki za binadamu, Human Rights Watch (HRW) iliyopewa jina *Tanzania: Migrant Domestic Workers in Oman, United Arab Emirates (UAE) Abused* [Tanzania: Wafanyakazi wa ndani wageni walioko Oman na umoja wa Falme za Kiarabu (UAE) Wanyanyaswa] iliyokuwa ikieleza jinsi wafanyakazi wa ndani wa Oman na UAE kutoka Tanzania wanavyofanyishwa kazi kwa masaa mengi, wasivyolipwa mishahara na wanavyonyanyaswa kimwili na kingono. COSTECH pia ililizuia shirika la HRW kufanya mkutano na waandishi wa habari wakati wa kuzindua ripoti hiyo kwa misingi kwamba wafanyakazi wa HRW walikuwa na visa za kitalii ambazo hazikuwaruhusu kufanya kazi nchini.¹⁴⁰

Katika taarifa yake ya tarehe 2 Oktoba, 2018, Benki ya Dunia ilisema kwamba, “endapo itatekelezwa (Sheria ya Takwimu) inaweza kuwa na madhara makubwa katika kutoa na kutumia takwimu rasmi na zisizo rasmi ambazo ni msingi muhimu kwa maendeleo ya nchi.”¹⁴¹ Marekebisho ya mwaka 2018 na 2019 yamezua hofu kubwa na watu wanaepuka kuchapisha taarifa za kitakwimu kwa sababu ya hatari ya kuadhibiwa chini ya makosa ya jinai. Wawakilishi kutoka *Twaweza*, gazeti la *Citizen*, na mashirika manne yasiyo ya kiserikali waliitarifu Amnesty International kwamba wameacha kuchapisha takwimu za kuikosoa serikali au wanachama wa chama tawala ili kuepuka kulipiziwa visasi na serikali, pamoja na makosa yaliyo chini ya Sheria ya Takwimu.¹⁴² Mwandishi mwandamizi, Zephania Ubwani, alieleza kwamba “hivi sasa wanatakiwa kuomba takwimu rasmi kutoka NBS hata kwa mambo ya kawaida kama vile viwango vya kubadilisha fedha za kigeni au kupungua kwa thamani ya shilingi ya Tanzania.”¹⁴³

Maofisa waandamizi wa serikali wanathibitisha kwamba vizuizi hivyo vinatumika na vitaendelea kutumika.¹⁴⁴ Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo aliliambia shirika la Amnesty International kwamba serikali haiwakatazi watu kufanya utafiti, lakini sheria inazikataza taasisi binafsi kuonesha matokeo ya utafiti wao kana kwamba ndiyo takwimu rasmi au kwamba ni za kuaminika zaidi kuliko takwimu za serikali.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Human Rights Watch (HRW), *Tanzania: Migrant Domestic Workers in Oman, UAE Abused, Women Describe Beatings, Exploitation, Harassment*, [Tanzania: Wafanyakazi wa Ndani Wahamiaji Oman, UAE Wateswa, Wanawake waelezea Kupigwa, Kunyonywa, Kuonewa] Novemba 14, 2017, www.hrw.org/news/2017/11/14/tanzania-migrant-domestic-workers-oman-uae-abused

¹⁴¹ Benki ya Dunia, *Tamko la Benki ya Dunia kuhusu Marekebisho ya Sheria ya Takwimu ya Tanzania ya mwaka 2015*, Oktoba 5, 2018, www.worldbank.org/en/news/statement/2018/10/02/world-bank-statement-on-amendments-to-tanzanias-2015-statistics-act

¹⁴² Mahojiano ya Amnesty International na waandishi wa habari wawili na wanachama wanne wa mashirika ya kijamii, Dar es Salaam na Arusha, Tanzania, Februari na Machi 2019.

¹⁴³ Mahojiano ya Amnesty International na Zephania Ubwani, Citizen, Arusha, Tanzania, Machi 2019.

¹⁴⁴ Mahojiano ya Amnesty International na Waziri Harrison Mwakyembe na Mwanasheria Mkuu wa Serikali Adelardus Kilangi, Dodoma, Tanzania, Machi 2019.

¹⁴⁵ Mahojiano ya Amnesty International na Waziri Harrison Mwakyembe, Dodoma, Tanzania, Machi 2019.

4. KUMINYA UHURU WA UPINZANI WA KISIASA

4.1 SHERIA ZINAZOZUIA UHURU WA KUJUMUIKA

Mnamo tarehe 29 Januari 2019, Bunge la Tanzania lilifanya marekebisho ya Sheria ya Vyama vya Siasa na kuingiza makatazo mengi yanayohusu haki ya uhuru wa kujumuika na kukusanyika kwa amani. Ikiwa imetungwa kwanza mwaka 1992, kama mojawapo ya hatua za nchi kuelekea katika siasa za vyama vingi, Sheria ya Vyama vya Siasa ilisimamia usajili wa vyama vya siasa.¹⁴⁶ Ikija muda mfupi tu kabla ya uchaguzi wa serikali za mitaa wa mwaka 2019 na chini ya miaka miwili kabla ya uchaguzi mkuu wa mwaka 2020, marekebisho hayo ya sheria yanaminyia uhuru wa vyama vya upinzani. Vyama vinne vya upinzani vimefungua kesi katika Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki (EACJ) vikipinga sheria hiyo na kutoa hoja kwamba inakiuka Mkataba wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC).¹⁴⁷

Chini ya marekebisho hayo ya sheria, Msajili wa Vyama vya Siasa anayeteuliwa na serikali ana madaraka yasiyo na mipaka ya kuingilia mambo ya ndani ya vyama vya siasa. Bila ya kutoa tafsiri ya elimu ya uraia, Sheria ya Vyama vya Siasa iliyofanyiwa marekebisho sasa inamtaka mtu au taasisi yoyote ndani au nje ya Tanzania, inayotaka kutoa elimu ya uraia au kuvijengea vyama vya siasa uwezo, kutoa taarifa kwa Msajili siku 30 kabla ikieleza madhumuni na aina ya mafunzo, programu husika, watu wanaohusika, vifaa vya kufundishia na matokeo yanayotarajiwa. Elimu kama hiyo ya uraia lazima iidhinishwe na Msajili ambaye ana uwanda mkubwa wa kuzuia shughuli husika.¹⁴⁸ Sheria inampa mamlaka Msajili kutaka apewe kutoka kwa chama cha siasa au kiongozi husika taarifa yoyote ambayo inaweza kuhitajika ili kutekeleza Sheria hiyo.¹⁴⁹ Kuvunja kipengele hicho kunaweza kusababisha kupigwa faini ya shilingi za kitanzania milioni moja hadi kumi.¹⁵⁰ Kumpa Msajili mamlaka ya kudai taarifa yoyote ni jambo la kiholela, kunaingilia uhuru wa faragha na kuko nje ya uminyaji unaoruhusiwa chini ya Ibara ya 17 ya ICCPR. Ibara ya 17 ya ICCPR inatoa haki ya kila mtu kulindwa dhidi ya kuingiliwa kiholela na kinyume cha sheria kwenye haki yake ya faragha, familia yake, makazi au mawasiliano yake pamoja na dhidi ya mashambulizi yasiyo ya kisheria kwenye heshima na sifa yake.¹⁵¹

Msajili pia ana mamlaka chini ya sheria hii kufuta chama cha siasa kinachoshindwa kutoa maelezo kwa maandishi ya mali na matumizi, ikiwemo michango au misaada ya fedha au mali ndani ya mwaka mmoja wa kusajiliwa kwake.¹⁵² Kifungu cha 21 (d) (3) kinampa madaraka kupita kiasi Msajili ya kutoa adhabu kikieleza kwamba “[...] mtu yeyote atakayevunja kipengele chochote cha Sheria hii ambacho hakijatajiwa adhabu

¹⁴⁶ Kifungu cha 5A cha sheria ya Vyama vya Siasa, 1992 (Sura ya 258).

¹⁴⁷ Waombaji ni Mwenyekiti wa CHADEMA, Freeman Mbowe, pamoja na Zitto Kabwe na Seif Sharif Hamad wa ACT.

¹⁴⁸ Kifungu cha 5, Sheria ya Vyama vya Siasa.

¹⁴⁹ Kifungu cha 5B (1) cha Sheria ya Vyama vya Siasa.

¹⁵⁰ Kifungu cha 5B (2) cha Sheria ya Vyama vya Siasa.

¹⁵¹ Kulingana na Tafsiri ya Jumla Na. 16 Sura ya 17, (haki ya kuheshimu faragha, familia, makazi na mawasiliano na kulinda heshima na hadhi), maneno “kinyume cha sheria” yana maana kuingiliwa kokote lazima kuwe kumetajwa na sheria, na sheria yenyewe lazima iheshimu maelezo, malengo na madhumuni ya ICCPR. Dhana ya kutofuata sheria, kulingana na HRC, inafafanua kwamba “hata kuingiliwa kunakoruhusiwa kisheria kunapaswa kulingana na maudhui, malengo na madhumuni ya Mkataba na unapaswa kuwa, kwa hali yoyote, jambo la kutumia busara kulingana na hali halisi ya wakati huo.”

¹⁵² Kifungu cha 20 cha Sheria ya Vyama vya Siasa.

husika, pindi atiwapo hatiani, anaweza kulipa faini isiyopungua shilingi milioni tatu lakini isiyozidi shilingi milioni kumi au kifungo kwa kipindi kisichopungua miezi sita lakini kisichozidi mwaka mmoja au vyote kwa pamoja.” Ingawa ni mapema mno kusema ni namna gani sheria hii kandamizi itakavyotumika, mnamo tarehe 25 Machi 2019, Msajili wa Vyama vya Siasa kwa kutumia Kifungu cha 19 cha Sheria ya Vyama vya Siasa iliyofanyiwa marekebisho alikiandikia chama cha ACT-Wazalendo, ambacho ni chama cha upinzani, akikipa notisi ya siku 14 ili kujitetea na kueleza kwa nini kisifutwe, ikiwemo kwa kushindwa kuwasilisha taarifa yake ya fedha ya mwaka 2013 – 2014 na kwa kuruhusu “wafuasi wake kufanya vurugu wakati walipochoma bendera ya chama cha upinzani cha CUF mnamo tarehe 19 Machi 2019.”¹⁵³ Hili si kosa chini ya sheria za Tanzania. Msajili alisema katika notisi yake hiyo kwamba ACT imepoteza sifa ya kuwa chama cha siasa chini ya Sheria ya Vyama vya Siasa ya mwaka 1992.¹⁵⁴ Hadi wakati wa kuandika taarifa hii, Msajili alikuwa hajakifuta chama cha ACT.

Marekebisho ya Sheria ya Vyama vya Siasa ya Mwaka 1992 yamezuia uhuru wa vyama vya siasa kwa kumpa Msajili wa Vyama vya Siasa mamlaka ya kiholela juu ya masuala ya ndani ya vyama vya siasa. © Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

Kufuatia wasiwasi wa Amnesty International, Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Adelardus Kilangi, aliliambia shirika hilo kwamba Sheria ya Vyama vya Siasa ya mwaka 1992 ilikuwa ni kwa ajili ya “[...] kuleta aina fulani ya uongozi, usimamizi na maadili katika uendeshaji wa vyama vya siasa.”¹⁵⁵

4.2 MASHTAKA YA UONGO DHIDI YA WANASIASA WA UPINZANI

“Afisa mwandamizi wa polisi alinionya nijiepushe na matatizo kwa kuepuka watu kwa kukaa nyumbani.

¹⁵³ Barua kutoka kwa Msajili wa Vyama vya Siasa kwenda Chama cha Wananchi (CUF), Machi 25, 2019, iliyopo kenye faili la Amnesty International.

¹⁵⁴ Barua kutoka kwa Msajili wa Vyama vya Siasa kwenda CUF, Machi 25, 2019, iliyopo kenye faili la Amnesty International.

¹⁵⁵ Mahojiano ya Amnesty International na Mwanasheria Mkuu wa Serikali Adelardus Kilangi, Dodoma, Tanzania, Machi 1, 2019.

Alinihurumia.” Mwanachama wa chama cha upinzani Tanzania¹⁵⁶

Hata kabla ya marekebisho ya Sheria ya Vyama vya Siasa, wanasiasa wa upinzani walikabiliwa na suala la kukamatwa kiholela na kuwekwa kizuizini kwa mashtaka ya uongo.

Mnamo tarehe 24 Juni 2016, Rais John Magufuli alitoa katazo la jumla kwa vyama vya siasa kufanya shughuli za kisiasa na kuendesha mikutano ya hadhara hadi wakati wa kipindi cha kampeni za uchaguzi mwaka 2020. Chini ya katazo hilo, Rais aliwaruhusu wanasiasa kuendesha shughuli za kisiasa katika majimbo yao ya uchaguzi tu.¹⁵⁷ Jeshi la Polisi la Tanzania lilianza kutekeleza amri hii mara moja.¹⁵⁸ Tarehe 26 Julai, 2016 shirika la habari la Reuters liliandika kwamba Rais John Magufuli aliwaonya wanasiasa kutofanya mandamano ya kuipinga serikali yaliyokuwa yamepangwa kufanyika tarehe 1 Septemba, 2016.¹⁵⁹

Kwa mujibu wa taarifa za Amnesty International, wanachama wa upinzani wanakabiliwa na vikwazo na wanazuwa kufanya mikutano hata katika majimbo yao wakati wanasiasa wa chama tawala cha CCM wanaweza kufanya mikutano ya hadhara na shughuli nyingine za kisiasa¹⁶⁰ hata nje ya majimbo yao bila ya viziwi vyovyote vile.¹⁶¹

Kulingana na nyaraka za mahakamani zilizofanyiwa uchambuzi na Amnesty International, wabunge kadhaa wa upinzani wanaokosoa serikali wamekamatwa kwa madai ya kukusanyika kinyume cha sheria. Mnamo Agosti 18, 2017, polisi walimkamata Ester Bulaya, Mbunge wa CHADEMA wa jimbo la Bunda, kwa kuendesha shughuli za kisiasa nje ya jimbo lake ingawa hili si kosa kwa mujibu wa sheria za Tanzania.¹⁶² Aliwekwa rumande siku nne kabla ya kuachiwa kwa dhamana ili kupatiwa matibabu. Tarehe 2 Novemba, 2016, Mbunge wa CHADEMA wa jimbo la Arusha, Godbless Lema, alikamatwa nje ya lango la Bunge mjini Dodoma.¹⁶³ Alishitakiwa siku ya tarehe 4 Novemba 2017 kwa uchochezi dhidi ya serikali na mkuu wa nchi¹⁶⁴ kwa hotuba yake bungeni na katika hadhara ¹⁶⁵ mnamo tarehe 22 na 23 Oktoba 2016 kwa mfuatano huo. Polisi waliripoti kuwa Godbless Lema alidai kwamba Rais John Magufuli hataishi kuuona uchaguzi mkuu ujao wa nchi kwa sababu ya utawala wake wa kikatili. Katika hati ya mashtaka, Godbless Lema alinukuliwa kusema, “[...] kama Rais Magufuli akiendelea na tabia ya kudhalilisha demokrasia na viongozi wa upinzani, ipo siku taifa hili litaingia kwenye umwagaji wa damu... Rais yeyote asiye heshimu utawala wa sheria, [na] uthibitisho wa kikatiba, Rais huyo ataliingiza taifa katika janga la umwagaji damu, watu hawataridhika, na wakiamua kupambana, si polisi wala jeshi litakaloweza kudhibiti uhalifu utakaotokea ...”¹⁶⁶

God bless Lema alizuiliwa katika gereza la Kisongo kwa miezi minne na aliachiwa kwa dhamana ya fedha taslimu mnamo Machi 3, 2017 baada ya kushinda rufaa dhidi ya kutopewa dhamana.¹⁶⁷ Kesi bado ipo mahakamani.¹⁶⁸ Ibara ya 100 ya Katiba ya Tanzania inasema kwamba wabunge hawapaswikuhtakiwa, au kuwa na kesi ya madai kutokana na jambo lolote wanalolisema au kulifanya wakiwa Bungeni.¹⁶⁹

Mwaka 2018, polisi walitekeleza agizo la katazo la jumla lililotolewa na Rais John Magufuli kuhusu mikutano ya kisiasa kwa kuwakamata na kuwatia kizuizini kiholela wanasiasa maarufu walioandaa mikutano. Katika

¹⁵⁶ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na mwanachama wa upinzani wa kisiasa, Machi, 2019.

¹⁵⁷ MCL Digital, “Mikutano ya Hadhara na Maandamano, Vigogo CCM Wamtega Magufuli,” rekodi ya video, Februari 12, 2019, www.youtube.com/watch?v=G2yEtDCJxmQ

¹⁵⁸ “Polisi kuhusu tamko la kuzuia mikutano ya kisiasa Tanzania. “Ayo TV, Julai 9, 2016, www.youtube.com/watch?v=E-AkSwZ-1Z8

¹⁵⁹ “Tanzania’s president threatens crackdown on opposition protesters.” [Rais wa Tanzania atishia kuwakamata wanaofanya maandamano ya upinzani.] Reuters, Julai 26, 2016, www.reuters.com/article/us-tanzania-politics/tanzanias-president-threatens-crackdown-on-opposition-protesters-idUSKCN10925G

¹⁶⁰ MCL Digital, “Mikutano ya Hadhara na Maandamano, Vigogo CCM Wamtega Magufuli,” Rekodi ya video, Februari 12, 2019, www.youtube.com/watch?v=G2yEtDCJxmQ

¹⁶¹ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na wanachama saba wa upinzani wa kisiasa, Machi, Julai, Agosti 2019 na mahojiano na mwanachama mmoja wa upinzani wa kisiasa huko Nairobi, Kenya, Septemba 2019.

¹⁶² “Stop harassing MPs, rights group tells Tanzania as three arrested for insulting John Magufuli” [Acheni kuwanyanyasa Wabunge, kikundi cha haki za binadamu chaambia Tanzania huku watatu wakitiwa mbaroni kwa kumtukukana John Magufuli], Standard, Agosti 25, 2017, www.standardmedia.co.ke/article/2001252546/three-mps-arrested-for-insulting-president-magufuli

¹⁶³ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na wakili anayewakilisha wanasiasa wa upinzani Julai, 2019.

¹⁶⁴ Hati ya mashtaka dhidi ya Godbless Lema ya Novemba 4, 2016, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

¹⁶⁵ Godbless Lema alisema kwenye mkutano wa hadhara kwenye viwanja vya Baraa, Arusha kwamba alikuwa na ndoto aliyoonna kifo cha Rais.

¹⁶⁶ Tafsihi isiyori rasmi ya Amnesty International kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza ya hati ya mashtaka dhidi ya Godbless Lema, Novemba 4, 2016, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

¹⁶⁷ DPP v Godbless Jonathan Lema (hukumu ya rufaa katika Mahakama Kuu, Arusha ya Machi 3, 2019).

¹⁶⁸ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na wakili wa anayewakilisha wanasiasa wa upinzani, Julai 2019.

¹⁶⁹ Sura ya 100 ya Katiba ya Tanzania: madaraka na upendeleo wa Bunge.

mwaka huo, wanasiasa 11 wa upinzani ngazi ya taifa walikamatwa na kushtakiwa¹⁷⁰ kwa kushiriki katika mikusanyiko haramu, kufanya mikutano ya kisiasa kinyume na maagizo ya Rais, au kumtusi Rais. Kukamatwa na kuzuiliwa kwao kulikua kwa kiholela na kunakiuka haki zao za kuwa na uhuru, uhuru wa kujieleza na kukusanyika kwa amani. Waliokwisha kushtakiwa mahakamani ni pamoja na viongozi wa chama cha CHADEMA: mwenyekiti Freeman Mbowe, katibu mkuu Vincent Mashinji, naibu katibu mkuu (Bara) John Mnyika, naibu katibu mkuu (Zanzibar) Salumu Mwalimu, Mbunge wa Mbeya Joseph Mbilinyi, Mbunge wa Iringa Peter Msigwa, Mbunge wa Tarime Mjini Esther Matiko, Mbunge wa Tarime Vijijini John Heche na Mbunge wa Kawe, Halima Mdee.

Joseph Mbilinyi, almaarufu “Sugu” kutokana na muziki wake, alikamatwa Januari 3, 2018 pamoja na Emmanuel Masonga, Katibu wa CHADEMA, Kanda ya Nyanda za Juu Kusini¹⁷¹. Alishtakiwa Januari 16, 2018 kwa kosa la kumtusi Rais kwenye mkutano wa hadhara katika Shule ya Msingi Mwenge mjini Mbeya mnamo Desemba 30, 2017. Katika hati ya mashtaka,¹⁷² upande wa mashtaka unasema kwamba Joseph Mbilinyi alisema kwa Kiswahili, “[...] haya ndiyo mambo ambayo Magufuli angeyafanya kama anataka kupendwa... huwezi kupendwa (na watu) kwa kumtupa LEMA miezi minne gerezeni, huwezi kupendwa kwa kumkataza SUGU asiongee hili au lile, huwezi kupendwa kwa kuteka watu, umemteka ROMA, umemteka BEN SAANANE, na hadi leo hatujui alipo mtoto wa watu.”¹⁷³ Joseph Mbilinyi aliliambia shirika la Amnesty International kwamba yeye alisema Rais John Magufuli “anapaswa kutubu kwa Mungu kwa kudhoofisha uchumi wa Tanzania na kufanya maisha ya Watanzania kuwa magumu.”¹⁷⁴

Joseph Mbilinyi aliiambia Amnesty International kwamba alinyimwa dhamana baada ya hakimu kudai kwamba alikuwa akimlinda kutokana na hasira za wananchi waliokuwa wamekasirishwa sana na alichokifanya.¹⁷⁵ Chini ya sheria ya Tanzania, Joseph Mbilinyi hakushitakiwa kwa kosa kubwa,¹⁷⁶ na hapakuwa na uhalali wa kumnyima dhamana. Ibara ya 9(1) ya ICCPR,¹⁷⁷ Ibara ya 6 ya Mkataba wa Afrika na Ibara ya 13(6)(a) ya Katiba ya Tanzania zinamhakikishia mtu haki ya kuwa huru na usalama. Ibara ya 9(3) ya ICCPR inasema kwamba kuachiwa kutoka kizuizini kunaweza kuwa kwa masharti ya hakikisho la kufika mahakamani na kesi kusikilizwa. Kamati ya Haki za Binadamu nayo imesema mara kadhaa kwamba “kunyimwa dhamana kabla ya kesi kusikilizwa linapaswa kuwa jambo la nadra na kwamba dhamana inapaswa kutolewa, isipokuwa tu pale ambapo kuna uwezekano mkubwa wa mtuhumiwa kutoroka au kuvuruga ushahidi, kuwarubuni mashahidi au kukimbia nje ya nchi”.¹⁷⁸ Mnamo tarehe 2 Februari, 2018, Mahakama ya Rufaa ya Tanzania ilithibitisha hukumu ya Mahakama Kuu kwamba DPP hana mamlaka kisheria ya kutoa hati za kuwanyima dhamana washtakiwa chini ya Kifungu cha 148(4) cha Sheria ya Mwenendo wa Mashtaka ya Jinai ya mwaka 1985.¹⁷⁹

Joseph Mbilinyi na Emmanuel Masonga baadaye walihukumiwa kwenda jela miezi mitano mnamo tarehe 26 Februari 2018¹⁸⁰ kwa kutumia lugha ya matusi kinyume cha Kifungu cha 89 cha Kanuni ya Adhabu.¹⁸¹ Wote wawili waliachiwa kwa msamaha wa Rais tarehe 10 Mei 2018 ikiwa ni pungufu ya mwezi mmoja kabla ya mwisho wa kutumikia kifungu chao.¹⁸² “Tangu nilipoachiwa, nachunguzwa na kufuatiliwa. Maofisa wa serikali wanawahoji watu wanaoona nazungumza nao. Wanataka kujua ninachokisema na iwapo nawapa fedha. Ninazuiwa na polisi hata kwenda kuunga mkono hafla za uchangishaji wa fedha katika jamii yangu,” Joseph Mbilinyi aliiambia Amnesty International.¹⁸³

¹⁷⁰ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na Tundu Lisu, Novemba 2019.

¹⁷¹ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na Joseph Mbilinyi, Aprili 2019.

¹⁷² Hati ya mashtaka ya pamoja dhidi ya Joseph Mbilinyi na Emmanuel Masonga ya Januari 16, 2018, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

¹⁷³ Tafsiri isiyo rasmi ya Amnesty International kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza ya hati ya mashtaka dhidi ya Joseph Mbilinyi ya Januari 16, 2018, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

¹⁷⁴ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na Joseph Mbilinyi, Aprili 2019.

¹⁷⁵ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na Joseph Mbilinyi, Aprili 2019 na mwanasheria wake, Agosti 2019.

¹⁷⁶ Kifungu cha 89 cha Kanuni ya Adhabu, 1945.

¹⁷⁷ “Kila mtu anayo haki ya kuwa huru na usalama wa nafsi yake. Hakuna mtu atayekamatwa au kuwekwa kizuizini kinyume cha sheria. Hakuna atakayeporwa uhuru wake isipokua kwa sababu na utaratibu uliowekwa chini ya sheria.”

¹⁷⁸ Mawasiliano Na, 526/1993 (Ombi Na) ya Baraza Kuu la Umoja wa Mataifa (UNGA): UN Doc CCPR/C/59/D/526/1993.

¹⁷⁹ AG vs Jeremia Mtobesya (NA.65 YA 2016) [2018] TZCA 135; (31 Januari 2018)

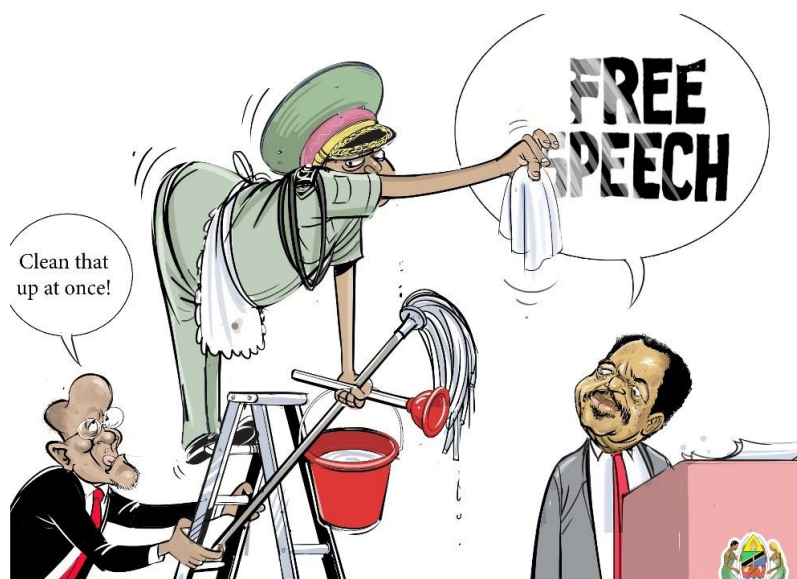
¹⁸⁰ Taarifa iliyotolewa (Mei) 10 na Kamishina Mkuu wa Magereza, Juma Malewa, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

¹⁸¹ 89 (1) Mtu yeyote ambaye (a) atatumia lugha ya matusi, kumkasirisha au kumtukana mtu mwingine yeyote, katika hali ambayo inaweza kusababisha uvunjifu wa amani; au (b) anagombana au kwa namna nyingine yoyote anafanya vurugu kwa namna ambayo inaweza kusababisha uvunjifu wa amani, atakua ametenda kosa dogo na akiwa hatiani kwa hiyo, anaweza kuhukumiwa kifungu cha miezi sita jela.

¹⁸² Taarifa kwenda vyombo vya habari kutoka kwa Kamishina Mkuu wa Magereza, Juma Malewa, Mei 10, 2018, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

¹⁸³ Mahojiano ya Amnesty International na mwanasiasa wa upinzani, Machi 2019.

Kwa mujibu wa wanasiasa waliohojiwa, serikali ya Tanzania inatekeleza katazo la jumla dhidi ya shughuli za kisiasa ambalo linaonekana kuwalenga wanachama wa vyama vya upinzani pekee.¹⁸⁴ Mnamo tarehe 27 Machi 2018, polisi waliwafungulia mashtaka wanasiasa sita wa CHADEMA, Freeman Mbowe, Peter Msigwa, Salum Mwalimu, John Mnyika, Esther Matiko na Vincent Mashinji kwa makosa 13 ya kufanya mikusanyiko haramu, kula njama za kutenda makosa, kufanya ghasia baada ya tamko, uchochezi na nia ovyo kinyume cha sheria, kuhamasisha vurugu na kashfa. Walishikiliwa katika gereza la mahabusu la Segerea kwa siku saba kabla ya kuachiwa kwa dhamana tarehe 2 Aprili 2018.¹⁸⁵ Hati ya mashtaka ilifanyiwa marekebisho tarehe 13 Aprili 2018 ili kuwajumuisha Halima Mdee, John Wegesa na Esther Bulaya ambao baadaye walifikishwa mbele ya Mahakama ya Hakimu Mkazi Kisutu jijini Dar es Salaam.¹⁸⁶ Watu hao tisa waliandaa na kushiriki katika mikutano ya hadhara iliyofanyika sehemu mbalimbali jijini Dar es Salaam kati ya tarehe 1 na 16 Februari 2018. Hadi wakati wa kuandika taarifa hii, kesi hii bado ilikuwa mahakamani.¹⁸⁷

Wanasiasa wa upinzani ambao wametoa wito kwa serikali wameshutumiwa kwa kusababisha manung'uniko na uadui kwa lengo lisilo halali, kuchochea vurugu na uasi. © Amnesty International (Picha na: Victor Ndula)

Huku mikutano yote ikihitaji kibali cha polisi¹⁸⁸ kwa mujibu wa Sheria ya Jeshi la Polisi na Huduma Saidizi (Sheria ya Polisi) ya mwaka 2002,¹⁸⁹ Ibara ya 21 ya ICCPR, na Ibara ya 11 ya Mkataba wa Afrika inataka kuwepo kwa ulinzi mkubwa wa haki ya uhuru wa kukusanyika kwa amani, mikutano ya papo kwa hapo na haja ya kutoa taarifa kuliko kupewa idhini. Kushiriki, na kuandaa mikusanyiko ni haki, na si upendeleo, na hakuhitaji idhini ya serikali.¹⁹⁰ Ibara ya 21 ya ICCPR inazitaka nchi si tu kuruhusu mkusanyiko wa amani,

¹⁸⁴ Mahojiano ya Amnesty International na watu 19, Dar es Salaam na Dodoma, Tanzania, Machi - Agosti 2019.

¹⁸⁵ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na mwanasiasa wa upinzani, Aprili 2019, na mahojiano matatu kwa njia ya simu na wanasheria wa wanasiasa wa upinzani, Julai 2019.

¹⁸⁶ Hati ya mashtaka dhidi ya Freeman Mbowe na watu wengine wanane ya tarehe 13 Aprili 2018, iliyokpo kwenye faili la Amnesty International.

¹⁸⁷ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na mwanasiasa Aprili 2019, na mahojiano matatu ya Amnesty International kwa njia ya simu na wanasheria wa wanasiasa wa upinzani Julai 2019.

¹⁸⁸ Kifungu cha 43 cha Sheria ya Jeshi la Polisi na Majeshi Usu, 2002 (Mikusanyiko na maandamano kwenye maeneo ya halaiki) ambacho polisi lazima wakifuate katika kutoka ulinzi wa kipolisi kwenye makusanyiko ya watu wote na maandamano.

¹⁸⁹ Kifungu cha 43 cha Sheria ya Jeshi la Polisi na Huduma ya Majeshi Usu kinaainisha taratibu ambazo polisi lazima wazifuate katika kutoa ulinzi wa kipolisi kwenye mikusanyiko ya halaiki na maandamano ikiwa ni pamoja na taarifa kwa maandishi ambayo lazima iwe imetolewa polisi saa 48 kabla ya maandamano au kusanyiko katika eneo la watu wote. Mkuu wa polisi wa eneo husika anayepokea taarifa anaweza kukataza kufanyika kusanyiko kwa sababu mahsusi, kwa mfano, kama kutasababisha uvunjifu wa amani, kuhatarisha usalama wa raia, kuhatarisha utunzaji wa amani, na kama kutatumika kwa madhumuni yoyote ya kinyume cha sheria.

¹⁹⁰ Mwingozo wa Uhuru wa Kujumuika na Kukusanyika barani Afrika, Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Mataifa (ACHPR61), aya ya. 71; Taarifa ya Pamoja kwenda Baraza la Haki za Binadamu, Mratibu Maalum kuhusu haki ya uhuru wa kukusanyika kwa amani na

bali kushiriki kikamilifu katika kuufanikisha. Kadhalika, Kifungu cha 4 cha Sheria ya Kinga, Madaraka na Haki za Bunge ya mwaka 1988 kinalinda haki ya wabunge kufanya mikutano ya hadhara katika majimbo yao. Sheria hii inazitaka mamlaka husika kuwasaidia wabunge kufanikisha kufanyika kwa mikutano hiyo.¹⁹¹

Mnamo tarehe 23 Novemba 2018, Mahakama ya Hakimu Mkazi Kisutu, iliamuru Freeman Mbowe na Esther Matiko kuwekwa kizuizini bila dhamana kwa kukiuka masharti ya dhamana yao ya Aprili 2, 2018.¹⁹² Walikuwa wameshindwa kufika mahakamani tarehe 1 Novemba 2018.¹⁹³ Wote wawili waliambia mahakama kuwa walikuwa wakiumwa na walikuwa nje ya nchi wakati huo.¹⁹⁴ Wote wawili walikata rufaa dhidi ya uamuzi huo katika Mahakama Kuu jijini Dar es Salaam lakini DPP alizuia kesi yao kusikilizwa kwa vile alikuwa ametoa notisi ya kukata rufaa katika Mahakama ya Rufaa.¹⁹⁵ Mahakama ya Rufaa ilitupilia mbali rufaa ya DPP tarehe 1 Machi 2019¹⁹⁶ na kufungua uwanda wa Mahakama Kuu kutoa dhamana mnamo tarehe 7 Machi 2019. Waliachiwa siku hiyo hiyo.¹⁹⁷

Polisi walimkamata Zitto Kabwe, Mbunge wa Kigoma Mjini na Kiongozi wa ACT, mnamo tarehe 31 Oktoba 2018 kuhusiana na mkutano na waandishi wa habari alioufanya kufuatia vurugu mkoani Kigoma mnamo Oktoba 28, 2018.¹⁹⁸ Kwenye mkutano huo na waandishi wa habari, Zitto Kabwe alidai kwamba watu 100 walikuwa wameuawa katika mapigano makali kati ya wafugaji na polisi mkoani Kigoma katika mwezi wa Oktoba 2018. Hati ya mashtaka inadai kwamba Zitto Kabwe alisema “[...] wale waliojeruhiwa katika mapigano kati ya raia na polisi walikwenda kutafuta matibabu katika Kituo cha Afya cha Nguruka, Polisi walipata habari kwamba kulikua na watu wanne waliokwenda kutafuta matibabu kwenye Kituo cha Afya cha Nguruka na wakawafuata huko na kuwaua?”¹⁹⁹ Polisi walikanusha madai hayo wakisema ni askari polisi wawili tu na wafugaji ndiyo waliokuwa wameuawa katika mapigano hayo.²⁰⁰ Aliachiwa kwa dhamana mnamo Novemba 2, 2018 baada ya kushtakiwa kwa kuchocha vurugu na kosa la uasi kinyume cha Vifungu vya 52 (1) na 53 (1) vya Sheria ya Huduma za Vyombo vya Habari ya mwaka 2016.²⁰¹ Badala ya kuchunguza maelezo husika, polisi walipaswa kuanzisha uchunguzi wa madai yaliyotolewa na Zitto Kabwe.

kujumika na Mratibu Maalum kuhusu mauaji yasiyozingatia sheria, ya papo kwa papo na kinyume na sheria kuhusu usimamizi sahihi wa makusanyiko, UN Doc. A/HRC/31/66, aya. 21.

¹⁹¹ Kifungu cha 4 cha Sheria ya Mawazo, Majadiliano na Utaratibu katika Bunge, 1988: Uhuru wa wabunge kufanya mikutano katika majimbo yao.

¹⁹² Hukumu mahakama, Rufaa ya Jinai Na. 334 ya 2018, Machi 1, 2019, iliyopo katika faili la Amnesty International.

¹⁹³ DPP v Freeman Aikael Mbowe na Esther Nicholas Matiko

¹⁹⁴ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na mwanasiasa, Aprili 2019, na mazungumzo matatu kwa njia ya simu na wanasheria wa wanasiasa wa upinzani, Julai 2019; hukumu katika shauri la DPP v Freeman Aikael Mbowe na Esther Nicholas Matiko.

¹⁹⁵ Kanuni 68 (1) ya Kanuni za Mahakama ya Rufaa ya Tanzania, 2009.

¹⁹⁶ Amri ya Mahakama ya Rufaa, DPP v Freeman Aikael Mbowe na Esther Nicholas Matiko (Rufaa ya Jinai Na. 334 ya 2018), Machi 1, 2019.

¹⁹⁷ Mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na mwanasiasa, Aprili 2019, na mazungumzo matatu kwa njia ya simu na wanasheria wa wanasiasa wa upinzani, Julai 2019.

¹⁹⁸ Hati ya mashtaka dhidi ya Zitto Kabwe ya Novemba 2, 2018, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

¹⁹⁹ Tafsiri isiyo rasmi kutoka Kiswahili kwenda Kiingereza ya Amnesty International ya hati ya mashtaka dhidi ya Zitto Kabwe, November 2, 2018, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

²⁰⁰ Hati ya mashtaka dhidi ya Zitto Kabwe ya Novemba 2, 2018, iliyopo kwenye faili la Amnesty International.

²⁰¹ Mahojiano kwa njia ya simu ya Amnesty International na Zitto Kabwe, na mahojiano ya Amnesty International kwa njia ya simu na watu wengine watatu, msaidizi wake binafsi na wanasheria, Julai 2019.

5. HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Katika kipindi cha miaka minne tangu Rais John Magufuli awe Rais wa Tanzania, serikali imeongeza uzuiaji dhidi ya mawazo kinzani ya amani na wale wanaoonekana kuwa wakosoaji wa serikali.

Viongozi wa umma wameitikia kukosolewa kwa kutoa vitisho, kunyanyasa, kukamata watu bila ya kufuata sheria na kuwatupa gerezani wale wanaoikosoa serikali. Serikali pia imepitisha na kufanya marekebisho ya sheria nyingi zinazolenga shughuli za amani za kisiasa na kuzuia haki ya uhuru wa kujieleza, kujumuika na kukusanyika. Vyombo kadhaa vya habari vimefungiwa, ukweli wa taarifa unathibitishwa, na utafiti binafsi unaminywa, na watu wanaoblogu wanakaguliwa kupitia kanuni zisizokuwa na sababu za serikali.

Wasiwasi kuhusu matumizi mabaya ya mfumo wa mashitaka ya jinai kwa kuwakamata na kuwafungulia mashtaka wakosoaji wa serikali yameongezeka huku serikali bila ya aibu ikitumia mashtaka ya uongo ili kukandamiza mawazo kinzani na kuminya uhuru wa kiraia. Serikali inatumia sheria kuwanyima watu haki yao ya kupata dhamana au fungu la dhamana. Watu wengine wamebambikiwa makosa kadhaa yasiyo na msingi na kuendelea kufika mahakamani kila mara ambayo ni sawa na unyanyasaji wa kimahakama. Mbali na kutumia vibaya mfumo wa mashtakaya jinai, serikali ya Tanzania pia imekataa kutekeleza hukumu tatu za Mahakama ya EACJ kuhusu ukiukwaji wa haki ya uhuru wa kujieleza na kupata taarifa. Serikali inazidi kudharau wajibu wake kwa mikataba ya kikanda na ya kimataifa kuhusu haki za binadamu na kuwafanya watu wasiwe na kimbilio lolote pale zinapovunjwa.

Uingiliaji wa kimfumo wa haki ya uhuru wa kujieleza, kupata taarifa, kujumuika na kukusanyika kwa amani unaendelea kuwa jambo la kutisha kwa vyama vya upinzani, vyombo vya habari, waandishi wa habari na watu wanaoblogu. Watu sasa wananyimwa haki yao ya kutafuta, kupokea na kutoa taarifa. Watu maskini na watu waliotengwa ndiyo wanaoathirika kwa kulipa gharama kubwa sana kutokana na mawazo kinzani kwa kupigwa faini kubwa mahakamani, masharti ya dhamana na kujidhamini kwa watu wanaokamatwa chini ya idadi kubwa ya sheria hizi kandamizi.

Kukiwa kumesalia mwaka mmoja tu kabla ya uchaguzi mkuu wa mwezi Oktoba 2020, ni muhimu sana kwamba serikali ya Tanzania iache ukandamizaji huu. Amnesty International inatoa rai kwa serikali kufuata wajibu wake wa kikatiba, kikanda na kimataifa na maamuzi ya kuheshimu, kulinda, kuendeleza na kutekeleza haki za binadamu za kila mmoja ikiwa ni pamoja na haki ya uhuru wa kujieleza, kujumuika, kukusanyika kwa amani, kuwa huru na uhuru wa vyombo vya habari. Pia, Amnesty International inatoa rai kwa Umoja wa Mataifa, Umoja wa Afrika, Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika kuitaka serikali ya Tanzania kuboresha na kuhakikisha inaheshimu haki za binadamu, kabla, wakati na baada ya uchaguzi wa 2020.

5.1 MAPENDEKEZO KWA SERIKALI YA TANZANIA

KWA RAIS

- Kutamka hadharani kwamba serikali itamruhusu kila mmoja, pamoja na upinzani wa kisiasa, waandishi wa habari, watafiti, watu wanaoblogu na watumiaji wengine wa mtandao, watetezi wa haki za binadamu, wanafunzi na wakosoaji wengine wa serikali wa kweli au wa kufikirika kutekeleza kwa uhuru haki zao za binadamu pamoja na haki za uhuru wa kujieleza, kujumuika na kukusanyika kwa amani na bila woga wa kulipiziwa visasi;
- Kuhakikisha kwamba serikali inaondoa mara moja katazo la jumla la kufanya mikutano ya kisiasa na kumruhusu kila mtu kufurahia haki zao za uhuru wa kujumuika na kukusanyika kwa amani.

KWA BUNGE

Kubatilisha makatazo yote ya kisheria yatakayodhoofisha hali ya kuheshimu haki za binadamu kabla, wakati na baada ya uchaguzi wa serikali za mitaa na uchaguzi mkuu mwaka 2019 na 2020 kwa mfuatano huo, ikiwa ni pamoja na kufuta au kufanyia marekebisho:

- Kifungu cha 36 (2) cha Sheria ya Makosa ya Uhujumu Uchumi ya mwaka 1984 na vipengele vinginevyo vyovyote vile vinavyopingana na katiba ya Tanzania, Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai na sheria zinazohakikisha haki ya kushtakiwa kwa haki;
- Sheria ya Vyama vya Siasa (Marekebisho) ya mwaka 2018 na kuondoa vikwazo vyote vya uhuru wa kukusanyika kwa amani, kujumuika na kujieleza;
- Vifungu 13, 14, 19, 20, 21, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 52, 53, 58 na 59 vya Sheria ya Huduma za Vyombo vya Habari ya mwaka 2016 kuhakikisha kwamba inaheshimu haki za binadamu, pamoja na haki ya uhuru wa kujieleza na kupata taarifa;
- Kanuni za Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta (Maudhui ya Kimtandao) za mwaka 2018 na kuondoa vikwazo vyote dhidi ya haki ya uhuru wa kujieleza na kupata taarifa;
- Vifungu vya 16 na 29 vya Sheria ya Makosa ya Mtandao ya mwaka 2015 na kuondoa vikwazo vyote dhidi ya haki ya uhuru wa kujieleza na kupata tarifa.

KWA WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA NA MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI

- Kuhakikisha utekelezaji kamili wa maamuzi na amri za mahakama za kitaifa, kikanda na kimataifa;
- Kuhakikisha utekelezaji kamili wa hukumu ya mahakama ya EACJ inayoiamuru serikali ya Tanzania kuifanya Sheria ya Huduma za Vyombo vya Habari ya mwaka 2016 iendane na Mkataba wa EAC na kutekeleza wajibu wake wa kuheshimu utawala bora na utawala wa sheria;
- Kutoa mwaliko wa kudumu kwa Taratibu Maalum za Baraza la Haki za Binadamu la Umoja wa Mataifa na kumwalika Mkuu Maalum wa Umoja wa Mataifa kuhusu kulinda haki ya uhuru wa mawazo na kujieleza pamoja na Kundi Tendaji kuhusu kuwekwa kuzuizini bila ya utaratibu;
- Kupeleka, bila ya kuchelewa zaidi, kwa Kamati ya Haki za Binadamu ya Umoja wa Mataifa, taarifa inayongojewa kwa muda mrefu chini ya Mkataba wa Kimataifa kuhusu Haki za Kiraia na Kisiasa.

KWA WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO

- Kuhakikisha kwamba vyombo vya habari vinaweza kufanya kazi kwa uhuru na bila ya kuingiliwa, kufurahia uhuru wa kujieleza na kufanya kazi zao bila woga wa kulipiziwa visasi.

5.2 MAPENDEKEZO KWA WABIA WA KIKANDA NA KIMATAIFA NA VYOMBO VYA HAKI ZA BINADAMU

KWA MWENYEKITI WA TUME YA UMOJA WA AFRIKA

- Kulaani vikali na hadharani ukiukwaji wa haki za binadamu unaofanyika, ikiwa ni pamoja na ukandamizaji wa haki za kiraia na kisiasa nchini Tanzania kwa kuonesha masikitiko kuhusu hali ya jumla na kesi moja moja za viongozi wa serikali.

KWA TUME YA AFRIKA YA HAKI ZA BINADAMU NA WATU

- Kutoa taarifa kwa umma ikilaani vikali na kuonesha masikitiko kuhusu ukiukwaji unaoendelea wa haki za binadamu pamoja na ukandamizaji wa kisiasa nchini Tanzania unaolenga maandishi wa habari, wanasiasa wa upinzani, na watetezi wa haki za binadamu;
- Kutoa wito wa haraka kwa serikali ya Tanzania kumwachia mara moja na bila masharti mwandishi wa habari, Erick Kabendera na kufuta mashtaka yote ya uongo na yenye msukumo wa kisiasa dhidi ya maandishi wa habari Maxence Melo, Micke William na wanasiasa Zitto Kabwe, Freeman Mbowe, Vincent Mashinji, John Mnyika, Salumu Mwalimu, Joseph Mbilinyi, Peter Msigwa, Esther Matiko, John Heche, na Halima Mdee;
- Kutoa ombi la haraka la kufanya ziara nchini Tanzania kutathmini hali ya jumla ya haki za binadamu kwa kulenga kuangalia ukubwa wa ukiukwaji wa haki ya uhuru wa kujieleza, kupata taarifa, kujumuika na kukusanyika kwa amani. Kama idhini ikitolewa ya kuzuru nchi hiyo, ujumbe unapaswa kujumuisha kamishna anayehusika na Tanzania na vyombo husika maalumu vya Tume ya Afrika, pamoja na Mtaalamu Maalumu anayeshughulikia Haki za Watetezi wa Haki za Binadamu Afrika na Mtaalamu Maalumu anayeshughulikia Uhuru wa Kujieleza na Kupata Habari Afrika;
- Kutoa wito kwa serikali ya Tanzania kutekeleza kikamilifu Azimio la Tume la 69 kuhusu Ulinzi wa Watetezi wa Haki za Binadamu Afrika, Azimio la mwaka 2002 kuhusu Uhuru wa Kujieleza, Miongozo kuhusu Uhuru wa Kujumuika na Kukusanyika barani Afrika ya mwaka 2017, na Kanuni na Miongozo kuhusu Haki ya Kushtakiwa kwa Haki Mahakamani na Msaada ya Kisheria barani Afrika wa mwaka 2003.

KWA JUMUIYA YA MAENDELEO YA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA

- Kushinikiza serikali ya Tanzania kuenenda kulingana na Mkataba wa SADC kwa kuheshimu kanuni za Ibara ya 4 (c) za kuenenda kulingana na haki za binadamu, na utawala wa sheria.

KWA JUMUIYA YA AFRIKA MASHARIKI

- Kutoa wito kwa serikali ya Tanzania kutekeleza hukumu za Mahakama ya EACJ zinazoamuru kuanzishwa tena kwa *Mseto* na kuamuru serikali kuifanya Sheria ya Huduma za Vyombo vya Habari ya mwaka 2016 kuendana na Mkataba wa EAC na kutekeleza wajibu wake wa kuheshimu kanuni za utawala wa sheria;
- Kulaani vikali na hadharani ukiukwaji wa haki za binadamu, ikiwa ni pamoja na uminyaji wa uhuru wa kiraia na ukandamizaji wa kisiasa nchini Tanzania kwa kuonesha pia masikitiko kuhusu hali ya jumla na kesi moja moja za viongozi wa serikali.

KWA WABIA WA MAENDELEO WA TANZANIA

- Kulaani vikali na wazi wazi ukiukwaji na ukandamizaji wa haki za binadamu ikiwa ni pamoja na uminyaji wa uhuru wa kiraia na ukandamizaji wa kisiasa nchini Tanzania kwa kuonesha pia masikitiko kuhusu hali ya jumla na kesi moja moja za viongozi wa serikali.

**AMNESTY INTERNATIONAL
NI SHIRIKA LA KIMATAIFA
LA HAKI ZA BINADAMU.
UONEVU UNAPOFANYWA
KWA MTU MMOJA, HILO NI
SUALA LINALOTUGUSA SISI
SOTE.**

WASILIANA NASI

info@amnesty.org

+44 (0)20 7413 5500

JIUNGE NA MAZUNGUMZO

www.facebook.com/AmnestyGlobal

[@Amnesty](https://twitter.com/Amnesty)

GHARAMA TUNAYOLIPA:

KULENGWA NA SERIKALI YA TANZANIA KWA SABABU YA MAWAZO KINZANI

Tangu Rais John Magufuli aingie madarakani mnamo Novemba 2015, Serikali ya Tanzania imetumia sheria nyingi kandamizi zinazominyaka haki za wanasiasa wa upinzani, watetezi wa haki za binadamu, wanaharakati, watafiti, waandishi wa habari, watu wanaoblogu na watumiaji wengine wa mtandao. Kwa pamoja, matumizi ya sheria hizi yanaleta hofu kwa haki za uhuru wa kujieleza, kujumuika na kukusanyika kwa amani.

Wasiwasi kuhusu matumizi mabaya ya mfumo wa mashitaka ya jinai kwa kuwakamata na kuwafungulia mashtaka wakosoaji wa serikali umeongezeka, huku serikali bila ya aibu ikitumia mashtaka ya uongo ili kukandamiza mawazo kinzani na kuminyaka uhuru wa kiraia. Watu wengine wamebambikiwa makosa kadhaa yasiyo na msingi na kuendelea kufika mahakamani kila mara ambapo ni sawa na unyanyasaji wa kimahakama.

Ripoti hii inatoa wito kwa Serikali ya Tanzania kuacha kuzuia mawazo kinzani ya amani na wale wanaoonekana kuwa wakosoaji wa serikali.